КЛАСИЦИ ПОЗНЕ АНТИКЕ • ИЛУСТРОВАНО ИЗДАЊЕ

Живот светог Мартина

De vita beati Martini

Сулпиције Север

Интегрално издање на савременом српском језику, уз историјски контекст из пера приповедача и 14 илустрација

Садржај

Увод Уводна реч приповедача: Човек иза легенде 5

Посветно писмо Писмо аутора пријатељу Дезидерију о Животу светог Мартина 8

Поглавље I Зашто свет живот вреди више од Хекторове или Сократове славе 11

Поглавље II Од Панонније до Италије: Дечак који је бежао у цркву и кога су у ланцима одвели у војску 14

Поглавље III Огртач пресечен напола пред капијама Амјена и виђење Христа 18

Поглавље IV Лицем у лице с Јулијаном у Вормсу: „Ја сам Христов војник, не могу да се борим“ 22

Поглавље V Свети Хиларије из Поатјеа, служба егзорцисте и разбојничка заседа у Алпима 25

Поглавље VI Сусрет с ђаволом на друму, јавно шибање и отров на острву Галинарија 28

Поглавље VII Манастир Лигиже и прво чудо: Катихумен који се вратио у живот 30

Поглавље VIII Лупицинов млади роб спасен од смрти 33

Поглавље IX „Отмица“ за епископа Тура и понижење епископа Дефенсора 34

Поглавље X Епископ који је живео у дрвеној колиби: Оснивање Мармутјеа 37

Поглавље XI Раскринкани лажни мученик: Дух злочинца крај олтара 40

Поглавље XII Паганска погребна поворка укочена насред поља 42

Поглавље XIII Изазов светог бора: Везан под дрветом које пада 44

Поглавље XIV Ватра која је устукнула уз ветар и два наоружана анђела у Левруу 47

Поглавље XV Огољен врат пред мачем у земљи Едуа 49

Поглавље XVI Одузета девојка исцељена у Триру благословеним уљем 51

Поглавље XVII Бивши проконзул Тетрадије и Мартинови прсти у устима опседнутог 53

Поглавље XVIII Лажна гласина о варварској најезди, пољубац губавцу у Паризу и конци из тунике 55

Поглавље XIX Писмо које је исцелило Арборијеву кћер, очи Паулина из Ноле и пад низ степенице 58

Поглавље XX Гозба цара Магна Максима: Пехар додат свештенику пре цара 60

Поглавље XXI Разговори с анђелима и ђаво с воловским рогом пуним крви 64

Поглавље XXII Прерушавања у Јупитера, Меркура и Венеру — и обећање опроштаја самом ђаволу 66

Поглавље XXIII Прича о Клару, лажном пророку Анатолију и туници која се расплинула у ваздуху 68

Поглавље XXIV Лажни Христоси у Хиспанији и ђаво одевен као цар: „Нећу препознати Христа без крсних рана“ 71

Поглавље XXV Ауторова посета светом Мартину: Епископ који је опрао ноге свом биографу 75

Поглавље XXVI Унутрашњи портрет: Ковачки наковањ и стрпљење са сопственим свештеницима 79

Поглавље XXVII Закључак: Светло лице и одговор завидљивим епископима 81

Епилог приповедача Шта се потом догодило: Смрт светог Мартина и порекло 11. новембра 83

О овом издању 86

УВОД

Уводна реч приповедача: Човек иза легенде

У великом делу Европе довољно је да осване 11. новембар па да се име светог Мартина врати у свакодневне разговоре, а с њим и мирис печеног кестења, младо вино, поворке с лампионима и они благи, сунчани дани ван сезоне које толики народи зову „лето светог Мартина“. Готово свако зна слику младог римског војника на коњу који је једног леденог зимског дана мачем пресекао свој огртач напола да би огрнуо промрзлог просјака.

Мало ко, међутим, зна да свети Мартин из Тура (око 316/336 – 397. н. е.) није магловита фигура изашла из средњовековних легенди. Напротив: он је једна од најбоље документованих личности позног Римског царства. Његову биографију — *Живот светог Мартина* (*De vita beati Martini*) — написао је, још за Мартиновог живота, човек који га је лично познавао, јео за његовом трпезом и дуго с њим разговарао: **Сулпиције Север**.

Сулпиције Север (око 363 – око 425) био је бриљантан адвокат, угледан беседник и аристократа из Аквитаније, на југозападу данашње Француске. Када је, око 396. године, одлучио да напише ову књигу, Западно римско царство пролазило је кроз дубоку промену. Хришћанство је од прогоњене религије постало званична вера царева; по градовима се множио број утицајних епископа, одевених у свилу и навиклих на дворске вечере, док је по селима у унутрашњости (*pagi*) сеоско становништво и даље поштовало света стабла и старе келтско-римске богове.

Историјска карта: Свет светог Мартина у IV веку — од родног краја у Сабарији (Панонија) и војничке младости у Тицинуму, Амјену и Вормсу, до манастира Лигиже и Мармутје и епархије у Туру.

Усред тог света у превирању, Мартин је за елите био прави скандал: бивши официр царске гарде који је, лицем у лице с будућим царем Јулијаном, одбио да се бори; човек кога је народ на превару довео да буде епископ Тура, али који никада није пристао да живи у епископском двору, већ је више волео дрвену колибу и грубу тунику од камиље длаке. Био је то човек који је љубио губавце на капијама Париза, супротстављао се царевима у Триру, раскринкавао шарлатане и ишао тако далеко да је саблажњавао и најстроже теологе тврдњом да би Бог опростио чак и самом ђаволу, само кад би овај био кадар да се покаје.

У овом издању интегрални текст Сулпиција Севера донет је на **савременом, јасном и природном српском језику**, уз верно

очување свих епизода и појединости латинског оригинала. На крају сваког поглавља придружујем ти се као приповедач да објасним римске војничке обичаје, географију оног доба, политичку позадину и културу IV века — појединости које су читаоцима Сулпицијевог времена биле саме по себи јасне, а које нам данас умногоме помажу да схватимо изузетну снагу ове приче.

ПОСВЕТНО ПИСМО

Писмо аутора пријатељу Дезидерију о Животу светог Мартина

Север с великим поштовањем поздравља свог драгог брата Дезидерија.

Брате мој и велики пријатељу: био сам одлучио да ову књижицу коју сам написао о животу светог Мартина оставим у фиоци, затворену међу четири зида своје куће. Како сам по природи несигуран, хтео сам да се поштедим људске критике. Бојао сам се — а и даље мислим да ће тако и бити — да се моје недотерано писање неће допасти читаоцима и да ће ми сви замерити што сам имао смелости да се латим теме која је заслуживала писце другачијег дара. Али ти си толико наваљивао да нисам умео да ти кажем „не“. Уосталом, шта ја не бих учинио за наше пријатељство, макар и по цену сопственог угледа?

Предао сам ти, дакле, ову књижицу уздајући се у твоје обећање да је нећеш показати никоме другом. Па ипак, признајем да страхујем да ћеш јој баш ти отворити врата у свет — а кад једном изађе напоље, више нема начина да се врати назад.

Ако се то догоди и видиш да су неки људи почели да је читају, замоли их, молим те, да више пажње посвете догађајима него стилу и да буду стрпљиви ако им понека мање отмена реченица запара уши; на крају крајева, Царство Божје не почива на вештини лепог говора, него на вери. Нека се сете и тога да спасење света нису објавили велики беседници, него рибари — мада је Бог, да је сматрао да би то ичему послужило, сасвим лако могао то да учини и преко беседника.

Истина је да сам, када сам одлучио да прионем на посао јер сам сматрао да би било неопростиво препустити забораву врлине тако изузетног човека, обећао себи да се нећу стидети ако ми се поткраде која граматичка грешка. Никада нисам био велики зналац књижевне вештине, а и оно мало што сам некада учио већ сам, после толико година без вежбе, заборавио.

Ипак, да би ме поштедео непријатности да се правдам, ако пожелиш да књигу објавиш, избриши моје име. Довољно је да састружеш потпис с првог листа па да страница занеми — или, још боље, и то је једино важно: да књига говори само о причи коју казује, а да прећути име онога ко ју је написао.

> **Контекст приповедача: Лажна скромност великог адвоката и „стругане“ књиге**
>
> Не дајмо се преварити књижевном скромношћу Сулпиција Севера! Када се извињава због „недотераног писања“ и могућих „граматичких грешака“ (*soloecismi*), он прибегава класичној техници римског беседништва званој *captatio benevolentiae* — вештини да се наклоност читаоца придобије глумљеном понизношћу. У стварности, Сулпиције је био један од најобразованијих правника и писаца римске Галије, толико да су га ренесансни хуманисти због лепоте његовог латинског прозвали „хришћанским Салустијем“.
>
> Иза ових речи стајала је, ипак, једна сасвим стварна расправа: крајем IV века римска елита, школована у класичним школама, попреко је гледала на библијске текстове зато што су били писани једноставним и непосредним латинским, веома далеким од Цицеронове префињене прозе. Подсећајући да Јеванђеље „нису објавили велики беседници, него рибари“, Сулпиције брани став да историјска и духовна истина вреди много више од књижевног сјаја.
>
> Обрати пажњу и на практичну појединост на крају писма: *„довољно је да састружеш потпис с првог листа“* (*titulum fronti erade*). У позној антици још није било штампе; објавити књигу значило је послати рукопис на

пергаменту неком пријатељу с добрим везама — овде Дезидерију, још једном хришћанском аристократи из Аквитаније — да би преписивачи из његове куће начинили нове преписе. Пошто је пергамент (обрађена животињска кожа) био скуп и веома издржљив, име аутора брисало се дословно тако што би се сасушено мастило састругало сечивом или пловућцем. Наравно, Дезидерије није састругао никакво име: књигу је раширио на све стране, и дело је постало први велики бестселер западне хришћанске књижевности!

ПОГЛАВЉЕ I

Зашто свет живот вреди више од Хекторове или Сократове славе

Многи су људи, опседнути световним наукама и жељом за угледом, уверили себе да ће овековечити сопствено име ако напишу животопис славних личности. Истина је да им тај труд није донео вечност, али им је ипак донело понешто од онога што су тражили: с једне стране, остављали су своје име у сећању света, ма колико то мало вредело; с друге, приповедајући о животу знаменитих људи, будили су у читаоцима велику жељу да следе те примере. Само што ништа од тога није помагало да се досегне истински блажен и вечан живот.

Јер шта им је, на крају, вредела слава њихових књига, осуђена да нестане заједно с овим светом? И какву су корист потоњи нараштаји имали од читања о Хекторовим бојевима или о Сократовим филозофским расправама? Желети да их опонашамо већ је лудост; не супротставити се одлучно тим идејама чисто је безумље. Пошто су људски живот мерили само оним што се чини овде на земљи, наду су положили у бајке, а душу предали гробу. Веровали су да је довољно преживети у људском сећању, а прави циљ човека требало би да буде потрага за вечним животом, а не за вечном славом — што се не стиче ни писањем, ни ратовањем, ни филозофирањем, него животом у честитости, доброти и верности Богу.

Та заблуда, преношена књигама с колена на колено, била је толико снажна да је силан свет навела да опонаша час ту празну филозофију, час тај лажни идеал ратничке храбрости. Управо зато мислим да заиста вреди написати животопис једног истински светог човека, који би убудуће могао да послужи другима као

надахнуће. Ко зна неће ли се многи, читајући га, осетити позваним на истинску мудрост, на служење Богу и на честит живот. А чинећи то, мислим и на сопствено добро: не надам се да ћу се прославити међу људима, него да ћу од Бога примити трајну награду. Јер, иако ни сам нисам умео да живим тако да другима будем пример, учинио сам бар оно што је било у мојој моћи да свет упозна некога ко заиста заслужује да га опонашају.

Почећу, дакле, да приповедам живот светог Мартина и показаћу какав је био како пре него што је постао епископ, тако и пошто је преузео епархију. Наравно, нисам успео да откријем све што је учинио: догађаји којима је само он присуствовао и даље су тајна, јер Мартин никада није тражио похвале и, да се само он питао, најрадије би сакрио сва своја добра дела. Уосталом, и од онога што је допрло до мојих ушију много сам тога изоставио, јер сам сматрао да је довољно одабрати најупечатљивије тренутке — већ и зато да читаоца не заморим превеликим бројем згода. Молим читаоце само да верују ономе што је овде записано и да буду сигурни да ништа нисам ставио на папир а да то претходно нисам добро проверио. Да сам имао сумњи, радије бих ћутао него причао неистине.

> **Контекст приповедача: Хектор, Сократ и изум новог модела јунака**
>
> У овом уводном поглављу Сулпиције Север обраћа се непосредно образованој публици Римског царства. У римској школи IV века целокупно образовање вртело се око два велика узора: Хомерове ратничке епопеје — коју оличава **Хектор**, тројански јунак *Илијаде* — и грчке филозофске традиције — коју оличава **Сократ**.
>
> Супротстављајући им Мартина, Сулпиције покреће малу културну револуцију: предлаже да се ратни јунак и антички филозоф замене новим људским узором — човеком вере који ступа у *coelestis militia*, „небеску војну службу". Запази и обавезу коју преузима на крају

поглавља: као некадашњи адвокат, навикао да на суду доказује чињенице, Сулпиције јемчи да је унео само казивања прикупљена од поузданих непосредних сведока или она која је чуо из уста самог Мартина.

ПОГЛАВЉЕ II

Од Панонија до Италије: Дечак који је бежао у цркву и кога су у ланцима одвели у војску

Мартин се родио у Сабарији, граду у провинцији Панонији, али је одрастао у Италији, у Тицинуму. Породица је, за тадашња мерила, имала добар друштвени положај, али су му родитељи били пагани. Отац је војнички живот започео као обичан војник, а затим се уздигао до чина војног трибуна.

У младости је и сам Мартин кренуо војничким путем: служио је у коњици царске гарде за владе цара Констанција, а потом под заповедништвом цезара Јулијана. То, међутим, није био његов избор: тај изузетни дечак је од малих ногу мислио само на то како да служи Богу. Имао је свега десет година када је, против воље родитеља, побегао у цркву и замолио да га приме за катихумена. Убрзо затим, већ сав окренут Божјим стварима на начин задивљујући за његове године, у дванаестој је сањао о томе да оде у пустињу и живи као пустињак — и учинио би то да није био још тако млад и нејак. Па ипак, с мислима стално у манастирима или у цркви, већ је као дете носио у срцу оно што ће касније с толико преданости остварити.

У међувремену су цареви објавили указ који је синове некадашњих војника обавезивао да ступе у војску. Мартина је пријавио и властима предао рођени отац — који није могао да поднесе синовљеву склоност вери. Тако се Мартин, са свега петнаест година, нашао ухапшен, окован и приморан да положи војничку заклетву. Са собом је повео само једног роба као пратиоца, али је уобичајене улоге потпуно преокренуо: господар је служио слугу. Најчешће је сам Мартин њему изувао чизме и чистио их, а за јело су обојица

седали за исти сто, при чему је готово увек Мартин послуживао обед.

У Тицинуму (Павија), млади војник Мартин, коме је тек петнаест година, преокреће римску хијерархију и клечи у шатору да би сопственом слуги изуо и очистио војничке чизме.

У војсци је провео скоро три године пре него што је крштен, али се увек држао подаље од порока којима војници обично подлежу. Према саборцима се опходио с неизмерном добротом и несвакидашњом дарежљивошћу, а стрпљење и понизност били су му такви да се чинило да превазилазе људске снаге. Што се тиче једноставности којом је живео, њу није потребно ни хвалити: водио је тако строг живот да је већ тада више личио на монаха него на војника. Таквим држањем је толико освојио другове из касарне да су сви према њему осећали огромно поштовање и наклоност.

Иако још није био примио крштење, по делима која је чинио већ је живео као прави хришћанин: помагао је онима у невољи, притицао у помоћ најнесрећнијима, хранио гладне и одевао оне који нису имали шта да обуку. Од војничке плате није за себе задржавао ништа осим онога што му је било неопходно за храну из дана у дан; већ тада је озбиљно схватао речи Јеванђеља и није бринуо за сутрашњи дан.

> **Контекст приповедача: Елитне трупе, присилна регрутација и официр који је робу чистио чизме**
>
> Овде има неколико фасцинантних историјских појединости о IV веку:
>
> 1. **Географија: Сабарија** (*Sabaria*), у којој се Мартин родио (316. године према традиционалној хронологији, или око 336. према новијим истраживањима), одговара данашњем граду Сомбатхељу у Мађарској, који је припадао римској провинцији Панонији. А **Тицинум** (*Ticinum*), где је одрастао, данас је **Павија**, на северу Италије, у оно време важан војни град.
>
> 2. **Отац трибун и пријава из сопствене куће:** Мартинов отац се у римској војсци уздигао сопственим снагама: почео је као прост војник (*miles*) и догурао до **војног трибуна** (*tribunus militum*), вишег официра витешког сталежа, с добрим примањима. У позном Римском царству, пошто је за одбрану граница стално недостајало људи, држава је донела законе о наследној обавези, који су синове ветерана приморавали да крену војничким путем. За старог паганског официра, оданог боговима рата, било је неприхватљива срамота да његов петнаестогодишњи син жели да постане хришћански монах — и зато га је рођени отац предао регрутерима да га одведу у оковима!
>
> 3. **Дворска гарда (*scholares alae*):** Мартин није доспео у обичну пешадијску јединицу, него у *Scholae Palatinae*, елитну коњицу која је била непосредна пратња цара (**Констанција II**, Константиновог сина) и цезара (**Јулијана**). Биле су то угледне трупе, добро плаћене и с правом на личног слугу.

4. **Шта је био „катихумен“?** У IV веку бебе су се ретко крштавале. Ко је желео да постане хришћанин, најпре је ступао у *катихуменат* — вишегодишњи период духовне припреме и моралне провере.

5. **Замена улога с робом:** У римском друштву, изувати тешке војничке чизме (*caligae* или *calciamenta*) и стругати блато с њих био је најнижи ропски посао. Видети младог официра царске гарде како сопственом слуги чисти чизме и послужује га за столом било је нешто потпуно незамисливо за ондашњи начин мишљења.

ПОГЛАВЉЕ III

Огртач пресечен напола пред капијама Амјена и виђење Христа

Једном приликом, у време када уза се више није имао ништа осим оружја и обичног војничког огртача, усред зиме много оштрије него обично — уз тако љуту студен да су се многи људи смрзавали на улицама — Мартин је на капији града Амјена срео једног сиромаха, сасвим голог. Просјак је молио пролазнике да се смилују на њега, али су сви продужавали даље не обазирући се. Тај младић пун вере одмах је схватио да га је Бог, кад већ нико други не притиче у помоћ том јаднику, оставио управо њему на бригу.

Али шта је могао да учини? Није више имао ништа осим војничког огртача који је носио на себи, јер је све остало већ разделио другим невољницима. Тада је извукао мач који је носио о појасу, пресекао огртач тачно напола, једну половину дао сиромаху, а преостали комад поново пребацио преко рамена. Неки од оних који су ту сцену посматрали ударили су у смех, јер им је војник с преполовљеним плаштом изгледао смешно; многи други, међутим, савеснији, дубоко су се постидели што сами нису учинили ништа слично, иако су имали и превише средстава да оног човека одену а да сами не озебу.

Пред капијама Амјена, једне ледене зиме, Мартин мачем сече напола свој бело-скерлетни огртач Дворске гарде да би огрнуо голог сиромаха у снегу.

Наредне ноћи, пошто је заспао, Мартин је у сну видео Христа одевеног управо у ону половину огртача коју је дао просјаку. Осетио је да од њега траже да добро погледа Господа и да препозна одећу коју је поклонио. Одмах затим чуо је како Исус сасвим јасним гласом говори мноштву анђела око себе: „Мартин, који је још само катихумен, одenuo me је овим огртачем!“

Веран речима које је сам изрекао у Јеванђељу — *„Кад год сте то учинили једном од ове моје најмање браће, мени сте учинили“* — Господ је тако показао да је у лику оног сиромаха био огрнут Он сам; а да би потврдио вредност тог чина, хтео је да се појави одевен баш у онај комад тканине који је просјак добио. Упркос том виђењу, Мартин се није узохолио. Напротив: препознавши у свему томе

Божју доброту, чим је напунио осамнаест година, похитао је да се крсти. Ипак, војску није напустио одмах, јер је попустио пред упорним молбама свог трибуна, с којим је био велики пријатељ и делио шатор; тај заповедник му је, наиме, обећавао да ће, чим му истекне рок војне службе, и сам напустити световни живот. Држећи се тог обећања, Мартин је после крштења остао у војсци још скоро две године, мада је војник био још само по имену.

Контекст приповедача: Војнички огртач, порекло речи „капела“ и „лето светог Мартина“

Управо смо прочитали најчувенију епизоду из живота светог Мартина, која се одиграла пред капијама града *Samarobriva Ambianorum* — данашњег **Амјена**, на северу Француске — током једне ледене зиме тридесетих или педесетих година IV века. Три занимљивости дају овој сцени још више живота:

1. **Зашто је Мартин пресекао огртач напола уместо да га да целог?** У римској царској гарди бели или скерлетни војнички плашт (*chlamys*, зими често постављен овчјим крзном) био је део прописане униформе: половина је припадала римској држави, а другу половину плаћао је сам војник. Кад би се војник појавио на смотри сасвим без огртача, био би кажњен због губитка опреме! Пресекавши га мачем напола, Мартин је дао све што је било његово, а задржао обавезни део — и остао тако смешног изгледа (*truncatus habitu*) да је засмејао пролазнике.

2. **Како су од Мартинове половине огртача настале речи „капела“ и „капелан“:** Вековима касније, та половина плашта светог Мартина (коју су на позном латинском звали *cappa*, „огртачић“) постала је најдрагоценија реликвија франачких краљева, који су је носили чак и у битке. Мало светилиште у коме су чували *cappa* светог Мартина почело је да се зове *capella* („место огртачића“), а свештеници задужени да о њој брину били су *capellani*. Управо одатле потичу речи **капела** и **капелан**!

3. **А „лето светог Мартина“?** Као што видиш у изворном тексту Сулпиција Севера, у IV веку још није постојала легенда да је сунце у том тренутку пробило облаке. То народно предање настало је вековима

касније, када се празник сахране светог Мартина (**11. новембар**) поклопио с временском појавом уобичајеном за средину новембра — неколико узастопних дана топлог сунца и ведрог неба пред зиму — заувек спојивши људску топлину геста с огртачем и јесење сунце.

ПОГЛАВЉЕ IV

Лицем у лице с Јулијаном у Вормсу: „Ја сам Христов војник, не могу да се борим“

У међувремену су варварски народи упали у Галију. Цезар Јулијан је тада окупио војску близу града Вангиона и почео да дели војницима ванредну новчану награду. Као што је био обичај, војнике су прозивали једног по једног, по имену, све док ред није дошао на Мартина.

Схвативши да је то прави тренутак да затражи отпуст из војске — тим пре што је сматрао нечасним да прими новац знајући да неће ући у борбу — Мартин се обратио право Јулијану: „До данас сам служио теби; допусти ми да сада служим Богу. Твоју награду нека узме онај ко иде у битку; ја сам Христов војник, не могу да се борим.“

У Вормсу (356. н. е.), пред војничком трибином и ковчезима са златом цезара Јулијана, Мартин одбија ратну награду: „До данас сам служио теби; допусти ми да сада служим Богу. Ја сам Христов војник, не могу да се борим.“

Чувши то, тиранин је побеснео и сасуо му у лице да војску не жели да напусти због вере, него из страха од битке заказане за сутрадан. Мартин се није дао застрашити — пред тим претњама постао је чак још одлучнији — па му је одговорио: „Ако мислиш да је ово кукавичлук, а не вера, сутра ћу ненаоружан стати у први ред, испред наших трупа; и у име Господа Исуса, без штита и шлема, заштићен једино знаком крста, без страха ћу проћи кроз непријатељске редове.“

Јулијан је наредио да га одмах затворе, како би га сутрадан приморао да одржи реч, пред варварима и без оружја. Али већ

ујутру непријатељи су послали изасланике да моле за мир, предајући се безусловно и остављајући све што су имали.

Ко, после овога, може да посумња да се та победа дугује Мартину, кога је Бог тако поштедео да ненаоружан буде бачен на прву линију? Наравно, Господ је у својој доброти сасвим лако могао да сачува свог војника живог и здравог усред непријатељских мачева и копаља; али је хтео да спречи и саму битку, како ни Мартинове очи не би морале да гледају смрт других људи. Јер какву би другу победу Христос и дао свом војнику ако не ову: да непријатељ буде савладан без иједне капи проливене крви и да нико не погине?

Контекст приповедача: Награда у злату, Јулијан Отпадник и један од првих приговарача савести

Налазимо се у години **356. н. е.**, у месту *Borbetomagus*, граду народа Вангиона — данашњем **Вормсу**, на обали Рајне, у Немачкој. Германска племена (Алемани и Франци) прешла су Рајну и опљачкала више галских градова.

На челу римских трупа је **цезар Јулијан**, Константинов синовац, који ће неколико година касније постати цар и у историји остати упамћен као **Јулијан Отпадник** (361–363), јер је покушао да у Римском царству обнови паганство и да хришћанима одузме повластице — због чега га Сулпиције оштро назива „тиранином" (*tyrannus*).

Да бисмо одмерили Мартинову храброст, ваља разумети шта је била та војничка награда (*donativum*): поред редовне плате (*stipendium*), заповедник би уочи важног похода сваком војнику лично уручио издашну своту у златницима. Прихватити *donativum* значило је обновити часну обавезу да ће се у предстојећој бици борити до смрти. Да је Мартин примио злато, а потом одбио да се лати мача, био би погубљен због дезертерства и крађе; одбивши новац јавно, пред целом постројеном војском, отворено је изазвао Јулијанов ауторитет и постао јунак једног од најчувенијих случајева приговора савести у антици.

ПОГЛАВЉЕ V

Свети Хиларије из Поатјеа, служба егзорцисте и разбојничка заседа у Алпима

Чим је напустио војнички живот, Мартин је отишао светом Хиларију, епископу Поатјеа, човеку чијој су се вери и познавању Божјих ствари у то време сви дивили, и остао је неко време код њега. Хиларије је желео да га задржи уза се и да га, рукоположивши га за ђакона, укључи у клир своје епархије. Али Мартин је изнова и изнова одбијао, тврдећи да није достојан тако високе службе. Хиларије, човек изузетне проницљивости, схватио је да постоји само један начин да га приволи: да му повери дужност толико скромну да ће изгледати готово као понижење. Предложио му је, дакле, да буде егзорциста; и тога пута Мартин је пристао, да не би изгледало како ту службу презире зато што је сувише ниска.

Нешто касније, у сну му је дата опомена да треба да посети свој завичај и родитеље, који су и даље били привржени паганству, како би покушао да им помогне у вери. Кренуо је с дозволом светог Хиларија, који га је пустио тек пошто је, уз молбе и сузе, изнудио од њега обећање да ће се вратити. Прича се да је Мартин пошао на пут тешка срца и да је упозорио сабраћу да га чекају многе невоље — што је путовање убрзо и потврдило.

За почетак, док је при преласку Алпа ишао неким забаченим пречицама, упао је у разбојничку заседу. Један од њих је чак подигао секиру да му расцепи главу, али му је други разбојник у последњем тренутку зауставио руку. Ипак су му везали руке на леђима, отели му оно што је носио и оставили га једном из дружине да га чува. Овај га је одвео у забачен кутак и стао да га испитује ко је. Мартин је одговорио да је хришћанин. Разбојник га је упитао да ли се боји. Мартин га је сасвим мирно уверио да се никада у животу

није осећао сигурније, јер зна да Божја заштита не изостаје, поготово у часовима највеће невоље; и додао је да пре жали њега, који се, огрезао у злочиначком животу, удаљава од Христовог милосрђа.

У алпским кланцима, руку везаних на леђима, Мартин спокојно говори о Јеванђељу разбојнику који га чува са секиром у руци и на крају га обраћа у веру.

Ту, на лицу места, стао је да му тумачи Јеванђеље и да му говори о речи Божјој. Нема потребе дужити причу: разбојник је поверовао у оно што је чуо, отпратио Мартина све док га није поново безбедно извео на главни пут и на растанку га замолио да се моли за њега. Касније се сазнало да је тај човек потпуно променио живот и посветио се побожном животу — штавише, каже се да је цела ова згода до нас допрла управо из његових уста.

🪦 Контекст приповедача: Мудрост светог Хиларија и зашто је „егзорциста“ била скромна служба

Свети Хиларије из Поатјеа (око 315–367) био је највећи интелектуални ауторитет Цркве у Галији — изванредан теолог и прави Мартинов духовни учитељ.

У овом поглављу има једна појединост која обично зачуди оне који данас гледају хорор филмове: зашто је Мартин одбио да буде **ђакон** јер се сматрао недостојним, а пристао да буде **егзорциста** зато што је то била скромна дужност? У Цркви IV века **ђакони** су били епископова десна рука: водили су рачуне епархије, организовали помоћ сиромашнима и имали огромну друштвену тежину. **Егзорциста** је, напротив, припадао такозваним „нижим чиновима“: био је то неупадљив и подређен посао — пратити катихумене, старати се о цркви и помагати растројеним људима, или онима које су сматрали опседнутима, који су живели на рубу заједнице. Хиларије је применио бриљантну психологију: схватио је да би Мартин од угледне службе побегао, али да никада не би одбио најнижу степеницу у цркви, да не би испао охол!

ПОГЛАВЉЕ VI

Сусрет с ђаволом на друму, јавно шибање и отров на острву Галинарија

Док је настављао пут, пошто је прошао Милано, на друму му се у људском обличју указао ђаво и упитао га куда иде. Када му је Мартин одговорио да иде онамо куда га Господ зове, ђаво га је упозорио: „Куд год пошао и чега год се латио, ђаво ће ти увек стајати на путу!“ Мартин му је сместа одговорио стихом из Псалма: *„Господ је на мојој страни; не бојим се онога што ми људи могу учинити.“* И у том истом тренутку непријатељ је нестао пред њим.

Када је најзад стигао у завичај, успео је да оствари део онога што је толико желео: навео је мајку да напусти паганство и прими веру, иако је отац тврдоглаво одбијао да промени живот. Успут је, међутим, Мартинов пример многе друге људе навео да се обрате.

У то време аријанска јерес се била раширила по целом Царству, а нарочито је владала у области Илирика. Готово сасвим сам, Мартин се с огромном храброшћу супротставио тамошњим епископима који су бранили то учење. Ту отвореност скупо је платио: љуто су га прогонили, јавно на тргу ишибали прућем и на крају протерали из града. Тада се вратио у Италију, али је, сазнавши да и у Галији Црква пролази кроз велике тешкоће јер су јеретици успели да светог Хиларија пошаљу у изгнанство, одлучио да у Милану оснује мали манастир. Ни ту није имао мира: Ауксенције, главни вођа аријанаца у граду, покренуо је против њега жесток прогон и, пошто га је изложио свакојаким увредама и злостављању, избацио га је из Милана.

Проценивши да је најпаметније сачекати да олуја прође, Мартин се повукао на острвце звано Галинарија, у друштву једног свештеника

велике врлине. Ту је неко време живео хранећи се само корењем и дивљим травама. Једног дана је, и не приметивши, појео кукурек, веома отровну биљку. Када је осетио како му се отров шири телом и схватио да је на прагу смрти, стао је да се моли из све снаге: опасност је минула, а болови су сасвим нестали. Убрзо затим сазнао је да је цар, покајавши се због раније одлуке, дозволио светом Хиларију да се врати из изгнанства; Мартин је одмах кренуо пут Рима у нади да ће га сустићи на повратку.

> **Контекст приповедача: Аријанска криза и Мартиново пусто острво**
>
> Да бисмо разумели зашто је Мартин **јавно ишибан на тргу** на Балкану (у провинцији *Илирик*, која је обухватала Панонију и део данашње Хрватске и Србије) и протеран из **Милана**, морамо погледати највећи верски спор IV века: **аријанство**.
>
> Арије, свештеник из Александрије, учио је да Исус Христос није вечни Бог једнак Оцу, него прво и најсавршеније створење које је Бог створио. Иако је Никејски сабор (325) осудио ту замисао, цар **Констанције II** стао је на страну аријанских епископа: послао је у изгнанство епископе верне Никеји (попут светог Хиларија из Поатјеа, прогнаног 356. године у данашњу Турску), а важне катедре, као што је царска престоница Милано, предао је аријанским епископима попут **Ауксенција**.
>
> Пошто за њега није било места у градовима под влашћу аријанаца, Мартин је потражио уточиште на **острву Галинарија** (*Isola Gallinara*), малом стеновитом острвцу пред обалом Лигурије (близу Албенге, на северу Италије). Ту је живео као пустињак и јео дивље корење — све до дана када је неки корен помешао с **кукуреком**, отровном биљком која може да изазове срчани застој.

ПОГЛАВЉЕ VII

Манастир Лигиже и прво чудо: Катихумен који се вратио у живот

Пошто је Хиларије већ био прошао кроз Рим кад је Мартин тамо стигао, овај је кренуо његовим трагом све до Поатјеа. Хиларије га је дочекао с неизмерном радошћу, а Мартин је убрзо затим у околини града основао мали манастир. Није прошло много, а придружио му се један млади катихумен који је желео да научи како да живи под вођством тог толико поштованог учитеља; али је после неколико дана младић пао у постељу с веома високом грозницом.

На несрећу, Мартин је баш тада морао на пут и одсуствовао је три дана. Када се вратио, затекао га је већ мртвог: болест је била тако силовита да је младић преминуо а да није стигао ни да буде крштен. Тело је лежало насред одаје, окружено уплаканим монасима који су припремали сахрану, када је Мартин утрчао, обливен сузама.

Вођен дубоким унутрашњим надахнућем, замолио је све да изађу из мале келије у којој је лежало тело, закључао врата изнутра и легао преко беживотног брата. Тако се усрдно молио неко време, све док у дну душе није осетио да Божја сила делује. Тада се мало придигао и остао погледа прикованог за младићево лице, чекајући, пун поуздања, плод своје молитве и Господњег милосрђа. Није прошло ни два сата кад је видео како тело полако почиње да се помера и како капци подрхтавају и поново се отварају светлости. Ганут, Мартин је стао да захваљује Богу тако гласно да су узвици радости испунили целу келију. Чувши то, монаси који су чекали напољу пред вратима одмах су утрчали унутра — и остали без речи кад су угледали живог онога кога су оставили мртвог!

У манастиру Лигиже — најстаријем у Европи — после два сата усрдне Мартинове молитве, млади катихумен који је умро некрштен отвара очи и враћа се у живот пред запрепашћеним монасима.

Враћен у живот, младић је одмах затим крштен и поживео је још много година, поставши међу нама први живи сведок Мартинових чуда. Сам је имао обичај да приповеда шта му се догодило пошто је изашао из тела: био је изведен пред врховног Судију и, пошто још није био крштен, управо је чуо тешку пресуду која га је слала на мрачно место, међу безимено мноштво. У том тренутку, међутим, два анђела су обавестила Судију да је то управо онај младић за кога се Мартин моли. По Судијиној наредби, исти ти анђели су га вратили назад, предали Мартину и повратили у живот. Од тог дана Мартинов глас раширио се на све стране: онога кога су сви већ

сматрали светим човеком почели су да поштују и због силе његових чуда и да га пореде са самим апостолима.

Контекст приповедача: Најстарији манастир у Европи и једно сведочанство о искуству блиске смрти из IV века

Мала заједница коју је Мартин око **361.** године основао близу Поатјеа јесте **Лигиже** — који историчари сматрају **најстаријим манастиром у западној Европи**, основаним више од века и по пре светог Бенедикта!

Обрати пажњу на две занимљиве појединости у овој епизоди:

1. **Гест старих пророка:** Када Мартин затвара врата собе и леже преко преминулог младића, он верно понавља гест пророка Илије (1. Царевима 17, 21) и Јелисеја (2. Царевима 4, 34) из Старог завета.

2. **Страх од смрти без крштења:** Зашто младић приповеда да су хтели да га пошаљу на „мрачно место" (*obscuris locis*)? За хришћане IV века, умрети још као катихумен, пре крштења, значило је да души остаје ускраћен пун улазак у светлост — а овај опис је уједно и једно од најстаријих сведочанстава у западној књижевности о ономе што бисмо данас назвали искуством блиске смрти.

ПОГЛАВЉЕ VIII

Лупицинов млади роб спасен од смрти

Нешто касније, пролазећи поред имања Лупицина, веома угледног човека високог друштвеног положаја, Мартин је издалека чуо крике и очајнички плач многобројног света. Забринут, пришао је кући да упита шта се догодило, и рекли су му да се један млади роб с имања управо обесио.

Чим је то сазнао, Мартин је ушао у собицу у коју су положили тело, замолио све да изађу, опружио се преко младића и неко време се молио. Убрзо је боја почела да се враћа у младићеве образе, а очи, већ угасле, повратиле су сјај и загледале се у Мартиново лице. Полако се напрежући да се придигне, младић је ухватио Мартина за десницу, стао на ноге и сопственим ногама, држећи се с њим за руку, изашао све до улазног дворишта, пред очима целог оног света који није могао да верује шта гледа.

Контекст приповедача: Саосећање с најслабијима на великим римским имањима

Лупицин је био оно што су Римљани звали *vir honoratus* — велики земљопоседник из редова сенаторске аристократије, власник огромног пољопривредног добра (*villa*) на коме су радиле десетине или стотине робова (*familia*, у римском смислу те речи).

Оно што ово кратко поглавље чини тако дирљивим јесте Мартинова реакција на самоубиство једног сиротог роба (*servulus*). Док ће у потоњим вековима црквени закони самоубиство осуђивати с огромном строгошћу, па чак и забрањивати хришћанску сахрану, Мартин не држи никакву придику нити се боји да дотакне младића који је у очајању дигао руку на себе: улази у његову собу, моли се над његовим телом и за руку га изводи у двориште, пред господара и све кућне слуге.

ПОГЛАВЉЕ IX

„Отмица“ за епископа Тура и понижење епископа Дефенсора

Отприлике у то време народ Цркве у Туру пожелео је Мартина за свог епископа. Пошто су знали да га неће бити нимало лако извући из манастира, један житељ Тура по имену Рурицију смислио је лукавство: претварао се да му је жена на самрти и, бацивши се на колена пред Мартинове ноге, толико га је преклињао да га је наговорио да пође с њим. Дуж пута је већ, по договору, чекало неколико група грађана, који су га на друму опколили и готово под стражом одвели у Тур.

Тамо га је чекало задивљујуће мноштво људи, пристиглих не само из Тура него и из околних места, да гласају о избору новог епископа. У народу није било два мишљења: сви су желели исто и углас говорили да нико не заслужује епископски чин више од Мартина и да ће бити срећна она епархија којој на челу буде такав човек. Постојала је, међутим, мала група противника — међу њима и неки од епископа позваних у град на чин рукоположења — која је по сваку цену покушавала да спречи тај избор. Отворено су говорили да је Мартин личност без икаквог угледа, да нема изглед достојан једног епископа, да иде лоше одевен, у прљавој одећи и рашчупане косе. Али народ, с много више здравог разума од њих, насмејао се тврдоглавости тих прелата који су, покушавајући да унизе тако дивног човека, заправо само изрицали похвале на његов рачун. На крају им није преостало ништа друго него да га посвете, приморани вољом народа и Божјом промишљу.

Прича се да се међу присутним епископима Мартину најжешће противио један који се звао управо Дефенсор — и који је тог истог дана јавно понижен нечим у чему су сви видели пророчки знак.

Десило се да чтец задужен да на обреду чита Свето писмо није успео да се пробије кроз гомилу и остао је напољу. Док су свештеници код олтара чекали, збуњени и не знајући шта да чине, један од присутних узео је књигу Псалама, отворио је насумице и стао наглас да чита први стих на који је наишао. А Псалам је гласио овако: *„Из уста деце и одојчади извео си савршену хвалу против својих противника, да поразиш непријатеља и бранитеља“* — а „бранитељ“ се на латинском каже управо *defensor*.

Чим су те речи одјекнуле црквом, сав народ је проломио силан усклик, а противници су остали сасвим разоружани и посрамљени. Нико није сумњао да је баш тај Псалам изашао по Божјој вољи, како би епископ Дефенсор ту, на лицу места, чуо осуду своје сплетке: гласом простог света потврђивала се Божја хвала у Мартину, а противнику је у исти мах спадала маска.

> **Контекст приповедача: Народни избори у цркви, епископи из високог друштва и игра речи с „Дефенсором“**
>
> Налазимо се на дан **4. јула 371.** године, када је Мартин посвећен за епископа Тура (*Caesarodunum Turonum*). Ова епизода савршено осликава три веома жива обележја Цркве IV века:
>
> 1. **Како се бирао епископ:** У антици епископе није из даљине постављао Рим; бирали су их непосредно, на отвореном збору, хришћани тог града (*ad suffragia ferenda*), заједно с месним свештеницима и епископима суседних епархија. Када неки монах кога је народ много волео није хтео да прихвати ту службу, житељи су понекад прибегавали „пријатељској отмици“ — баш као што је учинио Руриције!
>
> 2. **Сукоб између отмених епископа и рашчупаног монаха:** Зашто су се остали епископи мрштили на Мартинову изношену одећу и дугу, неуредну косу? Зато што је у другој половини IV века положај епископа једног римског града већ био место великог друштвеног угледа, које су заузимали пре свега некадашњи сенатори, високи чиновници и велики

поседници, навикли на беспрекорне тунике и аристократске манире. Појава сиромашног пустињака, необријане браде и неошишане косе, вређала је сва правила лепог понашања тог круга.

3. **Експлозивна подударност Псалма 8, 3:** Зашто се цела црква проломила на то читање? У данашњим преводима Библије тај стих обично гласи *„да уђуткаш нейријаШеља и осветника“*. Само што је у преводу *Vetus Latina* — старом латинском преводу који се у Мартиново време користио у Галији — реч употребљена за „осветника“ била дословно **defensorem** (*„ut destruas inimicum et defensorem“*)! Пошто се вођа Мартинових противника звао **Дефенсор**, насумице прочитане речи *„да йоразиш нейријаШеља и Дефенсора“* свима су зазвучале као непосредан Божји одговор, с именом и презименом!

ПОГЛАВЉЕ X

Епископ који је живео у дрвеној колиби: Оснивање Мармутјеа

Немам речи да опишем величину душе коју је Мартин показао пошто је постао епископ. Остао је сасвим исти човек какав је одувек био: иста понизност срца, иста сиротиња у одевању. Пун природног ауторитета и благодати, у потпуности је испуњавао епископске дужности, а да се никада није одрекао једноставног и строгог монашког живота.

У прво време још је становао у собици прислоњеној уз градску цркву. Али пошто није могао да издржи непрестану вреву људи који су му куцали на врата, одлучио је да оснује манастир на око три километра од Тура. Место је било тако мирно и скровито да је личило на праву пустињу: с једне стране уздизао се стрми зид стеновите литице; с друге је река Лоара благом окуком грлила малу раван. Дотле је водио само један пут, а и он је био веома узан.

Опатија Мармутје, у околини Тура: између кречњачке стрмине издубљене у пећине и окуке реке Лоаре, најмлађи ученици предано преписују рукописе.

Мартин је себи саградио просту колибу од дрвета и преплетеног грања, а тако је учинило и неколико монаха; већина је, међутим, своје склониште издубила право у мекој стени падине. Ту је живело осамдесет ученика, и сви су се трудили да следе пример свог учитеља. Нико није био власник ничега; све је припадало свима, а било је забрањено куповати или продавати било шта, насупрот ономе што су већ чинили многи други монаси.

Ту се нико није бавио занатима, уз један једини изузетак: преписивање књига — посао поверен најмлађима, како би старији могли сасвим да се посвете молитви. Готово нико није излазио из своје келије, осим у час заједничке молитве. Сви су имали један једини заједнички обед, на крају дана, по завршетку поста, и нико није пио вино осим ако је био болестан па му је требало као лек. Готово сви су носили грубе тунике од камиље длаке; ношење меких тканина сматрало се тамо тешким преступом — што је још

упечатљивије кад се помисли да су многи од тих монаха потицали из племићких породица, да су одрасли у удобности и да су својом слободном вољом изабрали тај тврди и скромни живот. Касније смо видели како неколицина њих постаје епископи; јер који то град или која епархија није сањала да на свом челу има свештеника одгојеног у Мартиновом манастиру?

Контекст приповедача: Пећине на Лоари и колевка средњовековних преписивача

Уточиште које је Мартин подигао на две римске миље (око 3 километра) од Тура, стешњено између кречњачке падине и реке Лоаре (*Liger*), постаће чувена опатија **Мармутје** (*Maius Monasterium*). Стена на тој обали Лоаре јесте *tuffeau*, бели кречњак који се лако дуби и у коме се и данас могу посетити пећине што су их ископали Мартинови монаси!

У овом поглављу су две појединости које су имале огроман утицај на европску историју:

1. **Искључива посвећеност преписивању књига (*scriptores*):** Док су монаси у египатским пустињама плели корпе или ужад да би зарадили хлеб, Мартин је у Мармутјеу увео правило ново за Запад: једини ручни рад у манастиру било је **преписивање књига руком**. Поверивши најмлађим монасима преписивање рукописа, Мартин је посејао семе будућих средњовековних *scriptoria*, који ће у време пада Римског царства спасти велики део античке и хришћанске културе.

2. **Расадник нових епископа:** Привлачећи младиће из римске аристократије (*nobiles*) животу у оскудици, посвећеном проучавању Светог писма, Мармутје се претворио у праву духовну школу из које су изашли многи епископи који су обновили Цркву у Галији.

ПОГЛАВЉЕ XI

Раскринкани лажни мученик: Дух злочинца крај олтара

Пређимо сада на друга дивљења достојна дела која је Мартин учинио као епископ. Недалеко од града, сасвим близу манастира, налазио се гроб на који је народ навикао да долази на молитву, уверен да су ту сахрањени хришћански мученици — толико да су ранији епископи ту чак дали да се подигне и олтар.

Мартин, међутим, није био човек који олако верује у недоречене приче. Почео је да се распитује код најстаријих свештеника и клирика у епархији ко је заправо био тај мученик и када је пострадао, признајући да му је веома тешко да прихвати култ о коме стари нису оставили ниједан поуздан запис. Неко време је чак избегавао да тамо крочи: пошто није био сигуран, није хтео да увреди људе који су веровали у доброј вери, али је исто тако одбијао да својим присуством званично покрије побожност која је могла бити пуко сујеверје. Све док једног дана није одлучио да оде на то место, у пратњи свега неколико монаха.

Стао је пред гроб и помолио се Богу, молећи Га да му покаже ко је ту сахрањен и какав је живот водио. Тек што је окренуо главу налево, угледао је како ту стоји мрачна прилика дивљег изгледа. Мартин јој је заповедио да каже како се зове и шта је чинила за живота. Дух је рекао своје име и све признао: био је друмски разбојник, погубљен због злочина које је починио, а поштују га само због заблуде необавештеног народа; с мученицима нема баш ништа заједничко, јер док су они у Божјој слави, он ту издржава своју казну. Најупечатљивије је то што су монаси у Мартиновој пратњи савршено јасно чули глас који одговара, иако нису видели никога.

Мартин им је тада испричао шта је управо видео и наредио да се олтар одмах уклони с тог места, ослободивши народ заблуде у којој га је држала та лажна побожност.

> **Контекст приповедача: Мартинов критички дух и грозница за реликвијама у IV веку**
>
> Крајем IV века поштовање мученика нагло је порасло у целом Римском царству: свако место желело је да има гроб неког јунака из времена старих прогона, и било је довољно да се поред пута појави неки стари гроб па да народ одмах почне да му ходочасти.
>
> Мартинов став је за оно доба запањујуће трезвен: уместо да зажмури зато што то „прија народној вери", он се понаша као захтеван истражитељ. Распитује се код најстаријих свештеника, тражи историјске записе — име мученика и датум мучеништва (*acta martyrum*) — и одбија да призна култ без доказа. Запази и једну симболичну појединост, типичну за антички свет: сенка злочинца појављује се **с леве стране** (*ad laevam* — на латинском *sinistra*), оне стране која се и у римској култури и у Јеванђељу по Матеју (25, 33) повезивала с осудом.

ПОГЛАВЉЕ XII

Паганска погребна поворка укочена насред поља

Нешто касније, на једном од својих путовања по унутрашњости, Мартин је издалека наишао на погреб једног паганина, кога су носили на сахрану уз сујеверне обреде. Пошто су били још више од седамсто метара далеко, Мартин је застао покушавајући да разазна какав је то скуп, али из даљине није могао јасно да види шта се догађа.

Видео је, ипак, да је то велика група сељака и приметио је беле ланене чаршаве како лепршају на ветру изнад онога што су носили на раменима. Одмах је закључио да је то паганска поворка, јер је сеоски свет у Галији имао стари обичај да по пољима носи кипове својих богова покривене белим платном.

Мартин је тада подигао руку, начинио знак крста у њиховом правцу и заповедио им да стану где су се затекли и да спусте на земљу оно што носе. Оно што се потом видело било је изванредно: најпре су се сви ти људи укопали у месту, непомични као камени кипови; затим, ма колико се упињали да крену напред, нису могли да учине ни један једини корак, па су стали да се врте око себе на сасвим смешан начин, све док им, исцрпљенима, није преостало ништа друго него да тело спусте на земљу. Запањени, ћутке су се згледали не схватајући шта им се дешава.

У међувремену је Мартин, видевши призор изближе, схватио да је то само погребна поворка, а не поворка с идолима. Поново је подигао руку и ослободио их да подигну покојника и наставе пут. И тако их је, кад је хтео, зауставио; а кад је нашао за сходно, пустио их је да иду с миром.

🎙️ Контекст приповедача: Одакле потиче реч „паганин“ и пољске поворке у Галији

Ова епизода — готово комична у слици људи који се врте укруг и не могу да се макну с места — помаже да се објасни порекло саме речи **паганин**!

На латинском се село или сеоски округ звао *pagus*, а онај ко је тамо живео био је *paganus* — становник села, сељак (кога Сулпиције назива и *rusticus*). Док се хришћанство брзо ширило по римским градовима (*civitates*), у сеоским крајевима Галије земљорадници су још дуго чували старе келтско-римске обреде. Један од најомиљенијих одржавао се у пролеће (налик римским светковинама *Ambarvalia* и култу Кибеле или старих келтских богиња-мајки): око усева су у поворци носили ликове божанстава покривене белим лаженим платном, молећи за добру жетву. С раздаљине од 500 римских корака (око 740 метара), Мартин је чаршав мртвачког покрова заменио за велове једне такве пољске поворке — али чим је видео да су то само сељани који иду да сахране мртваца, пустио их је да наставе својим путем.

ПОГЛАВЉЕ XIII

Изазов светог бора: Везан под дрветом које пада

Другом приликом, у једном селу у коме је управо био срушио веома стар паганski храм, Мартин се спремао да нареди да се посече и велики бор који је стајао одмах поред светилишта. Тога пута су му се, међутим, испречили месни паганski свештеник и сви житељи. Колико год невероватно звучало, ти исти људи који су, по Божјој вољи, мирно гледали како се руши камени храм, никако нису допуштали да се дира дрво.

Мартин је стрпљиво покушавао да им објасни да у једном дрвеном стаблу нема ничег божанског: нека се радије клањају истинитом Богу коме он служи, а то дрво мора да падне јер је посвећено лажном духу. Све док му један од сељана, дрскији од осталих, није упутио изазов: „Ако се већ толико уздаш у тог Бога коме, како кажеш, служиш, хајде да се нагодимо: дрво ћемо посећи ми сами, али ти ћеш стајати под њим и дочекати га кад падне! Ако је твој Господ заиста с тобом, извући ћеш живу главу!“

Не трепнувши и пун поуздања у Бога, Мартин је прихватио погодбу. Чувши то, пагани су се сви сместа сложили: за њих је итекако вредело изгубити своје свето дрво ако ће оно заузврат, падајући, смрскати човека који им руши светилишта.

Пошто је бор ионако растао прилично нагнут на једну страну, нико није ни најмање сумњао где ће тачно пасти. Сељани су тада везали Мартина и поставили га баш на место које су сами одабрали, тачно под нагиб стабла. Затим су узели секире и сами стали да секу бор, пуни одушевљења и задовољства. Унаоколо се скупило море света које је издалека, без даха, посматрало. Мало-помало огромни бор је

почео да се љуља и пуцкета, тек што се није срушио. Подаље, монаси из Мартинове пратње побледели су као креч: обузети ужасом пред блиском опасношћу, изгубили су сваку наду, па чак и веру, уверени да ће гледати како Мартин ту гине смрскан.

Он је, међутим, остао потпуно спокојан, предан у руке Господње. А када је стабло с треском пукло и најзад почело да се обара право на њега, тек што га није смрскало, Мартин је подигао руку и у ваздуху начинио знак крста. У том истом трену — као да га је спреда ударио помаман налет ветра — бор се заокренуо уназад и пао на супротну страну, умало не поклопивши сељаке који су стали на место које су сматрали најбезбеднијим!

Пошто су га паганski сељани везали тачно на месту где је огромни свети бор требало да падне, Мартин диже руку у знак крста и чини да дрво падне на супротну страну.

Одмах се у небо проломила силна вика: пагани нису могли да верују у оно што су управо видели, монаси су заплакали од радости, а сви су у један глас клицали Христовом имену. Тог дана постало је очигледно да је вера освојила тај крај: у целом оном мноштву готово да није било ниједног паганина који није дошао да замоли Мартина да на њега положи руке како би постао катихумен, остављајући стара веровања да би пошао за Господом Исусом. Истина је да пре Мартиновог доласка у том крају готово нико није био хришћанин; али је утисак који су оставила његова чуда и његов пример био толики да данас тамо нема села које нема пуне цркве или манастире. Јер кад год би срушио неко паганско светилиште, Мартину је било стало да на истом месту одмах подигне цркву или мали манастир.

> **Контекст приповедача: Зашто су Гали бор бранили жешће него камени храм?**
>
> Да ли ти је запала за око једна занимљива појединост на самом почетку овог поглавља? Житељи села пустили су да се камени храм сруши а да нису ни реаговали, али кад је Мартин хтео да посече **бор**, умало га нису убили! Зашто?
>
> Објашњење лежи у старој религији Келта (Гала): пре доласка Римљана, Келти се нису молили у затвореним грађевинама; за њих су право боравиште богова била стогодишња стабла и свети гајеви (*nemora*). Камени храм био је само мода коју су донели Римљани, али онај стари бор био је верска душа села!
>
> Обрати пажњу и на разоружавајућу искреност Сулпиција Севера, који не крије панику самих Мартинових монаха што дрхте подаље, изгубивши „сваку наду, па чак и веру". И погледај последњу реченицу поглавља: тај Мартинов обичај да капелу или манастир подигне тачно на месту старих светилишта и светих стабала стоји у корену мреже сеоских парохија широм Европе!

ПОГЛАВЉЕ XIV

Ватра која је устукнула уз ветар и два наоружана анђела у Левруу

Отприлике у исто време, у једном сличном случају, Мартин је био јунак још једног упечатљивог догађаја. У једном селу у коме је запалио веома старо и чувено паганско светилиште, ветар је почео да гони пламен право ка суседној кући, прислоњеној уз храм. Чим је видео опасност, Мартин се трком попео на кров те куће и стао тачно пред пламен који је надирао. Оно што се затим догодило оставило је све отворених уста: видело се како се ватра повија уназад, супротно од самог правца ветра, као да се природне силе боре једна против друге! Тако је, захваљујући Мартиновом посредовању, пожар прогутао само оно што је требало да изгори, а кућу оставио нетакнуту.

У другом месту, званом Левру, Мартин је такође покушао да сруши велики храм, веома богат и окружен огромним паганским поштовањем, али се против њега окупила разјарена гомила која га је увредама и батинама отерала одатле. Мартин се тада повукао на једно место у близини и провео три дана узастопце одевен у грубу покајничку тунику и посут пепелом, без хране и у непрестаној молитви, молећи Бога да, кад већ људске руке нису успеле да сруше то светилиште, то учини сама божанска сила.

Када су та три дана истекла, изненада су му се указала два анђела с копљем и штитом у руци, као војници небеске војске. Рекли су му да их шаље Господ да растерају гомилу и да га штите док се храм буде рушио: може мирно да се врати у село и доврши оно што је започео, јер га нико неће ни таћи.

Мартин се одмах вратио у Левру и, пред очима целог тог паганског живља — који је стајао и гледао, потпуно неспособан да ишта предузме — сравнио је светилиште до темеља и разбио у комаде све олтаре и кипове. Схвативши да их је само божанска сила могла оставити тако укочене и испуњене страхом, немоћне да спрече епископа, готово сви житељи тог места обратили су се Исусу Христу, гласно објављујући да само Мартинов Бог заслужује да му се клањају и да ти идоли, који ни сами себе нису умели да одбране, не вреде ништа.

> 🎙️ **Контекст приповедача: Спасавање суседове куће и велико светилиште у Левруу**
>
> Старо насеље *Leprosum* данас је град **Левру**, у средишњој Француској (област Бери), где су археолошка ископавања потврдила постојање великог гало-римског верског средишта.
>
> Вреди запазити две црте које много откривају о Мартиновом начину деловања:
>
> 1. **Борити се против идола, штитити људе:** У првој епизоди, чим види да ветар баца пламен с храма на сламнати или дрвени кров суседне куће, Мартин ставља на коцку сопствену кожу и пење се на кров у пламену да сусед не би остао без куће.
>
> 2. **Покајање уместо војске:** Када га батинама отерају из Левруа, Мартин не одлази да од римских власти тражи војнике како би закон наметнуо силом (као што су већ чинили многи епископи његовог времена). Радије се повлачи на три дана у пост, одевен у **кострет** (грубу тунику од козје или камиље длаке која се носи на голој кожи) и с пепелом на глави, баш као што су чинили стари библијски пророци.

ПОГЛАВЉЕ XV

Огољен врат пред мачем у земљи Едуа

Хоћу да испричам и шта се догодило у крају Едуа. Док је Мартин рушио један тамошњи храм, на њега је насрнула разјарена руља паганских сељака. Један од њих, плаховитији од осталих, потегао је мач и кренуо право на Мартина да га убије. Не узмакнувши ни корак, Мартин је смакнуо плашт с рамена и пружио му огољен врат. Човек није ни оклевао да удари; али баш у тренутку када је високо подигао руку да замахне мачем, изгубио је равнотежу, пао наузнак колико је дуг и, обузет необјашњивим ужасом, стао да моли за опроштај.

Веома сличан овоме био је и један други случај: неки човек је покушао да га убоде великим ножем док је он разбијао паганске кипове, али у тренутку када је хтео да зарије сечиво, гвожђе му је излетело из руку и нестало без трага.

Најчешће им је, међутим, када би сеоски живаљ покушао да га спречи да руши њихова светилишта, Мартин говорио с толико доброте и уверења да би им разоружао срце — па би, пошто би им отворио очи за истину, на крају сами житељи рушили своје храмове.

> **Контекст приповедача: Земља Едуа и снага речи**
>
> Територија **Едуа** (*pagus Aeduorum*) налазила се у данашњој **Бургундији**, око града Отена (античког *Augustodunum*). Едуи су били један од најстаријих и најпоноснијих галских народа, чувени још од времена Јулија Цезара и с веома дубоким друидским коренима.
>
> Добро погледај последњу реченицу овог поглавља, која често прође незапажено: Сулпицију је стало да разјасни да, упркос овим напетим тренуцима с мачевима и касапским ножевима (*culter*), Мартин

> *„најчешће“* (*plerumque*) отпор села није савладавао силом, него стрпљивим разговором и проповеђу, све док сами мештани не би разградили старе олтаре.

ПОГЛАВЉЕ XVI

Одузета девојка исцељена у Триру благословеним уљем

Што се тиче дара исцељивања болесних, он је у Мартину имао тако изузетну снагу да готово нико ко би му се обратио за помоћ није одлазио а да не буде истог часа исцељен — као што се лепо види из случаја који ћу сада испричати.

У граду Триру живела је девојка погођена тако тешком одузетошћу да већ дуго није могла да помери ни један једини мишић: била је готово мртва од главе до пете и једва се примећивало да још дише. Цела породица се, у сузама, окупила око постеље и само још чекала крај па да се побрине за сахрану, кад се градом пронео глас да је Мартин управо стигао у Трир. Чим је то чуо, девојчин отац је истрчао из куће, готово без даха, да га замоли за помоћ својој кћери.

Мартин је у том тренутку већ био ушао у цркву. Ту, пред целим народом и многим другим епископима, стари отац се бацио на земљу, обгрлио му колена и преклињао га, јецајући грчевито: „Моја кћи умире од страшне болести и — што је горе и од саме смрти — преостао јој је још само дашак у телу које већ изгледа мртво! Преклињем те свим на свету да дођеш у моју кућу и даш јој свој благослов, јер чврсто верујем да ће из твоје руке оздравити!“

Збуњен таквом молбом пред свима, Мартин је покушао да се извуче, у великој неприлици: говорио је да то сасвим превазилази његове снаге, да се јадни човек у њему вара и да он нема никакве заслуге због којих би Бог преко њега учинио такво чудо. Али отац га није пуштао, плакао је све јаче и наваљивао да дође да види његову кћер пре него што умре. Најзад су и остали присутни

епископи стали да наговарају Мартина да пође, па је он на крају ипак отишао у девојчину кућу. Напољу, пред вратима, скупило се огромно мноштво да види шта ће Божји човек учинити.

Најпре је, прибегавајући свом уобичајеном оружју у оваквим приликама, Мартин клекнуо, дотакао челом земљу и стао да се моли. Затим је погледао девојку и затражио мало уља; благословио га је и сипао јој неколико капи те освећене течности у уста — и истог трена њој се вратио говор. Потом су, мало-помало, како ју је Мартин додиривао, руке и ноге поново оживљавале, све док девојка није чврстим кораком стала на ноге пред целим народом.

> **Контекст приповедача: Трир, царска престоница, и благосиљање уља**
>
> Прича се овде одиграва у **Триру** (*Augusta Treverorum*, данашњи немачки град **Trier**). У IV веку Трир није био било какав град: био је **престоница Западног римског царства**, у којој је столовао цар и заседао царски двор. Зато и видимо Мартина у цркви окруженог „многим другим епископима“, пристиглим из разних провинција да на двору сређују послове својих епархија.
>
> За оне који проучавају историју хришћанских традиција ова епизода је и веома драгоцен документ: то је једно од најстаријих сведочанстава на Западу о томе да епископ благосиља уље (*oleum*) ради исцељења тешких болесника — гест надахнут Посланицом светог Јакова (5, 14), из кога је поникла данашња света тајна болесничког помазања.

ПОГЛАВЉЕ XVII

Бивши проконзул Тетрадије и Мартинови прсти у устима опседнутог

Отприлике у исто време, један роб Тетрадија, бившег проконзула и човека велике политичке тежине, запао је у жестоко стање опседнутости због кога је страховито патио. Дошли су да замоле Мартина да положи руке на њега и исцели га, а он је рекао да му доведу младића. Само што нико није могао да га изведе из собе у којој је био затворен: с таквим бесом је насртао, покушавајући да уједе сваког ко би отворио врата, да се нико није усуђивао да му приђе.

Тетрадије је тада лично дошао да се баци на колена пред Мартинове ноге, преклињући га да он сам дође у његову кућу и помогне младићу. Мартин му је одговорио да не може да уђе у кућу једног паганина — јер се Тетрадије у то време још држао традиционалне римске вере. Бивши проконзул му је на лицу места обећао да ће, ако зли дух изађе из тог роба, и сам постати хришћанин. Мартин је тада отишао у његову кућу, положио руку на младићеву главу и одмах га ослободио те муке. Видевши то рођеним очима, Тетрадије је одржао реч: поверовао је у Господа Исуса, одмах се уписао међу катихумене, убрзо затим је крштен и целог живота је гајио неизмерну захвалност и поштовање према Мартину, у коме је видео онога коме дугује своје спасење.

Тих истих дана и у истом граду, улазећи у кућу једног другог господара, Мартин је нагло застао већ на прагу и упозорио да у унутрашњем дворишту види страшног демона. Тек што му је заповедио да оде одатле, дух је ушао у тело једног слуге који се налазио у задњем делу куће, у кухињи. Јадни човек је потпуно изгубио главу и стао да виче, да шкргуће зубима и да жестоко уједа

свакога ко би му се нашао на путу. У целој кући настао је хаос: остале слуге ухватила је паника и сви су побегли на улицу.

Мартин је кренуо право на помамљеног човека и најпре му заповедио да се умири. Пошто је овај и даље шкргутао зубима и разјапљивао уста претећи да ће га растргнути уједима, Мартин му је гурнуо сопствене прсте у уста и изазвао га: „Ако имаш толику моћ, загризи их!“ Као да су му уз грло прислонили усијано гвожђе, опседнути је сместа повукао вилице што је даље могао, само да Мартинове прсте ни не окрзне. А пошто су га божанске казне приморавале да напусти то тело, а кроз уста више није могао да изађе, нечисти дух је на крају избачен у жестоком пражњењу црева, оставивши на поду нечист траг.

> **Контекст приповедача: Високи римски сенатор и нефилтрирани реализам антике**
>
> У овом поглављу су две веома занимљиве појединости:
>
> 1. **Тетрадије, *vir proconsularis*:** Имати „проконзуларни“ ранг значило је припадати самом врху римског Сената и имати за собом управу над неком великом провинцијом Царства. Одбивши у први мах да уђе у кућу паганина (што подсећа на почетни Исусов разговор са женом Хананејком или с центурионом у Јеванђељима), Мартин наводи тог поносног аристократу да учини лични корак вере — а све то да би се спасао један обичан кућни роб!
>
> 2. **Сурови реализам другог егзорцизма:** Ко данас чита ово поглавље често се изненади тако сликовитим завршетком епизоде! За верски начин мишљења IV века, пошто су се епископови посвећени прсти нашли у слугиним устима, зли дух више није могао да изађе кроз пролаз који је тиме постао благословен — и зато Сулпиције, без икаквог околишања, приповеда да је морао да изађе „доле“, кроз жесток цревни напад (*fluxu ventris*).

ПОГЛАВЉЕ XVIII

Лажна гласина о варварској најезди, пољубац губавцу у Паризу и конци из тунике

Другом приликом градом се изненада пронела гласина да су се варварски народи покренули у напад, што је све становништво бацило у панику. Мартин је тада наредио да се у цркву доведе један опседнути човек и заповедио духу да каже сву истину о тој вести. Овај је на крају признао да је десет демона заједно пустило ту гласину да кружи улицама, у нади да ће страх натерати Мартина да побегне из града; а што се варвара тиче, њима напад није био ни на крај памети. После тог признања, изреченог наглас усред цркве, цео град је одахнуо и повратио мир.

А у Паризу, док је Мартин пролазио кроз једну од капија на градским бедемима, окружен огромним мноштвом, појавио се губавац лица потпуно унакаженог болешћу. Док су сви узмицали с гађењем, Мартин је пришао право њему, пољубио га у лице и благословио. Човек је истог трена оздравио и већ сутрадан се појавио у цркви чисте и здраве коже, захваљујући Богу за здравље које му је враћено.

На улазу у Париз (Лутеција Паризија), док се гомила с ужасом размиче, епископ Мартин прилази губавцу унакаженог лица и нежно га љуби.

Не могу да не поменем ни то да су чак и обични конци извучени из његове одеће или из његове тунике од камиље длаке безброј пута исцељивали болесне: било је довољно везати их око прстију или носити око врата па да болест напусти онога ко пати.

> **Контекст приповедача: Ратне гласине у IV веку и пољубац на капијама Париза**
>
> Ово поглавље спаја две веома изражајне епизоде:
>
> 1. **Рат гласинама на римској граници:** У Галији с краја IV века, без брзих веза, било је довољно да се прочује како су германска племена прешла Рајну па да се цео град да у бекство. Мартин користи саслушање усред цркве да раскринка лажну гласину и умири све становништво!

2. **„Apud Parisios“ — рођење имена Париза:** Обрати пажњу на латински израз којим Сулпиције смешта сцену: *apud Parisios* („у земљи Паризија“). Налазимо се управо у историјском тренутку када старо римско име *Лутеција* излази из употребе и уступа место имену месног галског племена — **Париз**! Капија на бедему код које је Мартин пољубио губавца налазила се на улазу на острво *Île de la Cité*, сасвим близу места где се данас уздиже катедрала Нотр Дам. У друштву у коме је губа уливала ужас, а губавце терали камењем, призор епископа који грли и љуби у образ унакаженог човека заувек се урезао у памћење града.

ПОГЛАВЉЕ XIX

Писмо које је исцелило Арборијеву кћер, очи Паулина из Ноле и пад низ степенице

Арборије, бивши римски префект и човек веома дубоке и искрене вере, имао је код куће кћер која је копнила од страшних напада четвородневне грознице. Десило се да је тих дана примио писмо које је написао Мартин; баш у тренутку када је девојци грозница поново почела да расте, отац јој је положио писмо на груди и истог трена грозница је спала и више се никада није вратила. Арборије је био толико потресен оним што је видео да је на лицу места одлучио да кћер посвети Богу, на живот у вечној чедности. Кренуо је тада на пут к Мартину, повео са собом девојку — живи доказ да ју је он исцелио чак и из даљине — и изричито је захтевао да јој управо Мартин, и нико други, преда вео посвећених девица.

А Паулин — човек који ће касније свима постати изванредан пример хришћанског живота — почео је да трпи ужасне болове у једном оку, толике да му се преко зенице навукла густа копрена од које је слепео. Мартин му је нежно прешао преко ока малом лекарском четкицом, у трену му одагнао све болове и вратио му вид, савршен као пре.

Што се самог Мартина тиче, једног дана га је задесила несрећа да падне с горњег спрата и скотрља се низ поломљене степенице пуне кривих степеника, тако да је остао сав израњаван и изубијан од главе до пете. Лежао је опружен у келији, готово на прагу смрти, у неподношљивим боловима, када му се током ноћи указао анђео који му је испрао ране и по целом измученом телу нанео благ мелем. Сутрадан ујутру Мартин је устао тако крепак и опорављен као да никада није ни пао.

Али кад бих овде стао да причам све случајеве редом, један по један, никада не бисмо завршили; задржимо се зато на ових неколико примера одабраних међу толиким другима. Сасвим су довољни да покажу истину о најдивнијим догађајима, а да читаоца не замарамо превеликим бројем прича.

Контекст приповедача: Маларија, проблеми с видом и два велика имена римске аристократије

Овде сусрећемо две историјске личности које су нам веома добро познате и из других извора оног доба:

1. **Магн Арборије и „четвородневна грозница“:** Арборије је био високи царски достојанственик (*vir praefectorius*, префект у Риму око 379–380) и сестрић чувеног песника Аузонија из Бордоа. „Четвородневна грозница“ која је напала његову кћер била је тежак облик **маларије** (*Plasmodium malariae*), обележен жестоким скоковима температуре и дрхтавицом који су се враћали свака три дана (сваког „четвртог дана“ по римском начину рачунања, који је укључивао и први и последњи дан).

2. **Свети Паулин из Ноле (354–431):** „Паулин“ исцељен од тешке повреде ока (вероватно чира на рожњачи или трауматске катаракте, додирнуте предметом званим *peniculus*, малим сунђером или четкицом којом су се служили антички лекари) јесте нико други до **Понтије Меропије Паулин**, пребогати сенатор родом из Бордоа, управник Кампаније и најбољи пријатељ нашег аутора, Сулпиција Севера! Сам Паулин оставио је у својим списима сведочанство о том исцељењу; убрзо затим продао је своје огромно богатство да би га разделио сиромашнима и отишао да живи у Ноли, на југу Италије, поставши један од највећих хришћанских песника антике.

ПОГЛАВЉЕ XX

Гозба цара Магна Максима: Пехар додат свештенику пре цара

Прелазим сада на једну епизоду која поред тако великих чуда може изгледати мања — мада је, у ова изопачена и покварена времена у којима данас живимо, призор епископа који не подлеже удворишту царског двора готово веће чудо од свих осталих! Када су се силни епископи, пристигли из разних провинција, окупили на двору цара Максима — човека сурове нарави, пуног охолости после победе у грађанском рату — било је жалосно гледати како му сви слугански повлађују, срозавајући епископско достојанство на улогу пуких ласкаваца власти. Једино је Мартин сачувао нетакнуто чврсто држање једног апостола! Чак и када је морао да од цара тражи милост за некога, говорио је с таквим ауторитетом да је више изгледало да издаје наређење него да моли за услугу. И ма колико га Максим позивао да вечера с њим за царском трпезом, Мартин је увек одбијао, говорећи без околишања да не може да седне за сто човека који је уклонио два законита цара — једноме одузевши престо, а другоме и сам живот.

Максим је на све начине покушавао да се оправда: уверавао га је да власт није узео из личне амбиције, него да су га војници, по Божјој вољи, натерали да влада и да се брани оружјем; додао је да иза тако брзе победе као што је његова може стајати само Божја рука и да ниједан од његових непријатеља није убијен изван бојног поља. Толико је навалживао, час правдањем час молбама, да је Мартин на крају пристао да дође на вечеру — на велику радост цара, који је блистао што га је најзад приволео.

Гозба је личила на велики празник и за трпезом је окупила највеће личности Царства: био је ту Еводије, у исто време префект и

конзул, један од најправеднијих људи који су икада живели; била су ту и два комеса с највишим војним овлашћењима — царев брат и царев стриц. Између ове двојице посадили су свештеника који је пратио Мартина; сам Мартин је седео на ниској клупици постављеној одмах уз царево место.

Усред вечере, како је налагао дворски протокол, пехарник је цару донео пехар вина. Пун поштовања, Максим је наредио да га најпре однесу светом епископу, јер му је било веома стало да потом пехар прими право из Мартинових руку. Само што је Мартин, отпивши гутљај, пружио пехар свештенику који је дошао с њим! Сматрао је да у тој дворани нико нема веће достојанство да пије одмах после епископа и да би издао своју савест кад би самог цара или његове сроднике ставио испред једног свештеника.

На царској гозби у Триру, седећи на клупици поред цара Магна Максима, Мартин пије из владаревог пехара и, пре него што га да владару, додаје га најпре свештенику који га прати, на запрепашћење двора.

Колико год невероватно звучало, и цар и све званице били су толико задивљени том слободом духа да им се допао управо онај гест који их је потиснуо у други план! Убрзо се у целој палати ни о чему другом није говорило: за трпезом самог цара Мартин је имао храбрости да учини оно што се ниједан други епископ није усуђивао да учини чак ни на вечерама другоразредних управника.

Касније, и много пре него што је рат избио, Мартин је том истом Максиму предсказао шта ће га снаћи ако спроведе наум да упадне у Италију и нападне младог цара Валентинијана: добиће прву битку, али ће убрзо затим погинути. И управо смо то и сами видели: чим је Максим ушао у Италију, Валентинијан је морао да бежи; али је после око годину дана поново уредио војску, опколио Максима унутар бедема Аквилеје, заробио га и наредио да га погубе.

> **Контекст приповедача: Висока римска политика и кршење протокола у Триру**
>
> Ова сцена, која се одиграла у царској палати у Триру око **385. или 386.** године, један је од најчувенијих тренутака у односу политичке власти и Цркве у антици:
>
> 1. **Ко су била та „два цара“ о којима је Мартин говорио? Магн Максим** био је војсковођа родом из Хиспаније, кога су трупе у Британији 383. године прогласиле за цара. Прешао је Ламанш, поразио младог законитог цара **Грацијана** и наредио да га убију (*њему је одузео живот*), а притиснуо је и његовог полубрата, још дечака, **Валентинијана II** (*њему је одузео део Царства*). Све личности које седе за трпезом историјске су: **Флавије Еводије** био је преторијански префект Галије и римски конзул 386. године.
>
> 2. **Скандал с пехаром (*patera*):** По строгим правилима царског двора, пити први из царевог пехара и вратити му га из руке у руку била је највећа почаст коју је гост могао да добије. Додавши пехар свом обичном свештенику (*presbyter*) и прескочивши цара, конзула и царске

комесе, Мартин је без иједне речи потврдио да се духовне ствари не повијају пред војном или политичком влашћу.

3. **Шта је Мартин тражио на Максимовом двору?** Из једне друге књиге Сулпиција Севера (*Хронике*) знамо да је Мартин отишао у Трир да покуша да од смрти спасе хиспанског епископа Присцилијана и његове ученике, које су други епископи, сплеткароши, оптужили за јерес — борећи се до крајњих граница да спречи да држава погубљује људе због верских питања.

ПОГЛАВЉЕ XXI

Разговори с анђелима и ђаво с воловским рогом пуним крви

Поуздано се зна и то да је Мартин често виђао анђеле и да је с њима чак непосредно разговарао. Што се ђавола тиче, видео га је пред собом тако јасно да овај никада није могао да му промакне, било да се појављивао онакав какав јесте, било да је, не би ли чинио зло, узимао најразличитија обличја. Увидевши да нема лукавства којим би могао да превари Мартина, ђаво се светио тако што се појављивао сваки час само да би га вређао, кад већ није могао да му постави замку.

Једног дана бануо је у Мартинову келију уз језив урлик, носећи у десници, сасвим умрљаној крвљу, окрвављен воловски рог. Сав срећан због несреће коју је управо изазвао, довикнуо му је: „Где је сада твоја моћ, Мартине? Управо сам убио једног од твојих!“

Мартин је одмах сазвао монахе, испричао им шта је ђаво управо рекао и послао их да обиђу све келије, једну по једну, и виде ко недостаје или кога је снашла каква несрећа. Вратили су се убрзо и јавили да су сви монаси добро, али да је један сељак, унајмљен на дан да колима довезе дрва, тог јутра отишао у шуму. Мартин је одмах замолио неколико браће да што брже пођу да га потраже. Недалеко од манастира наишли су на јадног човека како лежи на земљи, већ готово мртав. Оно мало даха што му је још преостало искористио је да монасима објасни шта се догодило: док је притезао кожно ремење које се било олабавило на воловској запрези, један од волова је снажно трзнуо главом и зарио му рог у препоне. Неколико тренутака касније издахнуо је.

На сваком је читаоцу да размисли о разлозима због којих је Бог допустио да ђаво има прсте у оваквој несрећи. Оно што је код Мартина задивљивало била је јасноћа с којом је, како у овом случају тако и у многим другим сличним, знао за ствари много пре него што би се догодиле, или би одмах добио унутрашње упозорење, па је браћи казивао шта се збива у даљини.

Контекст приповедача: Надничар с дрвима и Сулпицијева искреност пред трагедијом

У овом поглављу су две веома лепе људске појединости:

1. **„Један од твојих“:** Пошто су монаси Мармутјеа живели повучено, у молитви (а најмлађи су дане проводили преписујући књиге), манастир је унајмљивао сеоске раднике из околине (*mercede conducti*, плаћене на дан) да воловским колима довозе дрва из шуме. Иако није био монах, тај скромни радник припадао је Мартиновој духовној породици.

2. **Без лаких одговора на патњу:** Пред трагичном смрћу тог човека у несрећи на раду, Сулпиције Север не покушава да измисли моралистичку поуку нити да окриви жртву. Има поштења да питање остави отвореним: *„На сваком је читаоцу да размисли о разлозима због којих је Бог допустио да ђаво има прсте у оваквој несрећи“* (*Viderit is, quo judicio Domini...*).

ПОГЛАВЉЕ XXII

Прерушавања у Јупитера, Меркура и Венеру — и обећање опроштаја самом ђаволу

Много пута је, покушавајући да хиљадама смицалица ухвати светитеља на погрешном кораку, ђаво излазио пред њега у најразличитијим обличјима: час би узео лик Јупитера, још много чешће Меркура, а неретко се појављивао и с цртама Венере или Минерве. Никада не губећи спокој, Мартин се увек бранио знаком крста и молитвом.

Често су се чуле и хорде демона како га дрско, на сав глас вређају; али пошто је знао да су све то само лажи без главе и репа, Мартин се на те оптужбе није ни обазирао. Неки монаси су чак причали да су једном чули како се један демон надменим тоном обраћа Мартину и пита га зашто је у манастир примио неку браћу која су у прошлости, пре него што су се покајала, тешким грешкама и гресима укаљала благодат крштења — па је стао да ређа, један по један, старе грехе свакога од њих.

Ти монаси су говорили да му је Мартин одлучно одговорио да се грешке из прошлости бришу када неко искрено промени живот и да, по Божјем милосрђу, онај ко престане да греши има право на опроштај. Када је ђаво узвратио да велики грешници не заслужују милост и да Бог не опрашта поново ономе ко падне после крштења, прича се да му је Мартин дао овај изванредан одговор:

„Кад би ти сам, несрећниче, престао да прогониш људски род и покајао се за зло које си починио, чак и сада, када је дан Страшног суда већ тако близу, ја се толико уздам у Господа Исуса Христа да бих и теби обећао Божји опроштај!“

Каква дивна смелост поуздања у Божју доброту! Иако није имао власт да зајемчи такво обећање, Мартин је тим речима показао сву ширину свог срца. А кад већ говоримо о ђаволу и његовим замкама, вреди овде испричати једну згоду која се одиграла сасвим у близини: мада се није догодила самом Мартину, она добро открива његову духовну снагу и заслужује да буде забележена, како би сви били на опрезу ако се икада појави сличан случај.

> **Контекст приповедача: Стари римски богови и најсмелија реченица светог Мартина**
>
> Ово поглавље чува два упечатљива тренутка духовности IV века:
>
> 1. **Јупитер, Меркур, Венера и Минерва:** За античке хришћане богови римског пантеона нису били само песничке фигуре из митологије; у њима су видели варљиве духовне силе које се служе тим маскама да би искушавале људе — Јупитер жудњом за влашћу, Меркур лукавством и новцем, Венера завођењем, а Минерва интелектуалном таштином.
>
> 2. **Обећати опроштај самом Сатани:** У Мартиново време у Цркви су постојали веома крути кругови који су тврдили да ономе ко после крштења почини тежак грех више никада не може бити опроштено. Мартин не само што у манастир раширених руку прима људе с тешком прошлошћу, него иде дотле да самом ђаволу каже да би чак и њему Христос опростио кад би се покајао! Била је то тако смела потврда бескрајног Божјег милосрђа (блиска мисли теолога Оригена) да Сулпиције Север осећа потребу да за правовернији читаоце одмах остави опрезну ограду: *„Иако није имао власт да зајемчи такво обећање, Мартин је тим речима показао сву ширину свог срца.“*

ПОГЛАВЉЕ XXIII

Прича о Клару, лажном пророку Анатолију и туници која се расплинула у ваздуху

Био је један младић из веома угледне породице, по имену Клар — касније рукоположен за свештеника, а данас, после свете смрти, почива у Божјем миру — који је све оставио за собом да би живео уз Мартина и брзо је достигао дубоку веру и узоран живот. Клар је близу епископовог манастира подигао малу испосницу, у којој је с њим већ живело неколико монаха. Једног дана на врата им је закуцао младић по имену Анатолије: представљао се као монах, издавао се за најпонизнијег и најбезазленијег човека на свету и на крају је остао да живи у заједници с осталима.

После неког времена почео је да прича друговима како га редовно посећују анђели који долазе да разговарају с њим. Пошто му нико није веровао, нашао је начина да неколицину монаха задиви понеком чудном појавом. Убрзо је већ отворено тврдио да анђели непрестано иду тамо-амо с порукама између њега и Бога и захтевао да с њим поступају као с правим пророком. Клар се, међутим, никада није дао преварити. Бесан што не може да га убеди, Анатолије је почео да му прети Божјим гневом и скорим казнама зато што сумња у реч једног светитеља.

Најзад је једног дана иступио с оваквом свечаном објавом: „Знајте да ће ми ноћас Господ послати с неба белу тунику! Сутра ћу у њој шетати међу вама, и ето вам доказа да у себи носим Божју силу, одевен у одећу која је дошла из руку самога Бога!“

Не треба ни рећи да се цела заједница узбунила, ишчекујући шта ће се догодити. И гле, око поноћи цео манастир као да се затресао из темеља, као да неко из све снаге скаче по поду. Из Анатолијеве

келије избијали су, један за другим, бљескови јарке светлости, праћени батом ужурбаних корака тамо-амо и нејасним жамором многих гласова. Одједном је настао тајац; Анатолије је отворио врата, дозвао једног од монаха, по имену Сабације, и показао му тунику коју је имао на себи.

Отворених уста, Сабације је отрчао да пробуди остале. И сам Клар је одмах дошао да види шта се збива, донели су упаљену светиљку и сви су стали да до танчина разгледају одећу. Тканина је била изузетно мека, снежнобела и опшивена тракама сјајног пурпура — али ма колико гледали, нико није могао да разазна од каквог је влакна или какве вуне начињена. Па ипак, и оку и под прстима, изгледала је, без трунке сумње, као права туника.

Клар је, опрезан, замолио браћу да остатак ноћи проведу у молитви, како би им Бог јасно показао шта се иза тога крије; и тако су до зоре певали химне и псалме. Чим је сунце гранило, Клар је ухватио Анатолија за десницу, решен да га изведе пред Мартина, сасвим сигуран да никакво ђаволово лукавство неће преварити епископове очи. У том тренутку несрећника је обузела паника: укопао се у месту и стао да виче како има изричиту наредбу с неба да се не појављује пред Мартином! А када су га остали монаси зграбили да га одведу силом, туника се у трен ока расплинула у ваздуху, баш међу рукама оних који су га држали.

Ко може да посумња да се и овде показала Мартинова духовна снага, толика да ђаво није могао ни да одржи своју превару чим је схватио да ће морати да се суочи с епископовим погледом?

🎙️ Контекст приповедача: Скривена таштина и туника римских сенатора

Клар (*Clarus*) био је један од Мартинових најдражих ученика (умро је свега неколико дана пре учитеља, у новембру 397, а Сулпиције га се у својим писмима сећао с огромним узбуђењем). Обрати пажњу на једну појединост Анатолијеве „небеске“ тунике која много открива: била је *„снежнобела и оивичена тракама сјајног пурпура“* (*candore eximio, micanti purpura*). У римском друштву бела туника с пурпурним пругама (*tunica laticlavia*) била је одећа резервисана искључиво за сенаторе и високе магистрате!

Другим речима, чак и затворен у сиромашном манастиру, Анатолије је одавао своју потиснуту жељу за важношћу тиме што је замишљао да га Бог одева као римског сенатора. И погледај како се у Мармутјеу све истерује на чистац: ни очи ни руке монаха, при светлости светиљке, нису успеле да прозру опсену, али је била довољна сама помисао на суочење с Мартиновим мирним и бистрим погледом па да се цела представа сруши!

ПОГЛАВЉЕ XXIV

Лажни Христоси у Хиспанији и ђаво одевен као цар: „Нећу препознати Христа без крсних рана“

Запажено је, иначе, да се тих истих година у Хиспанији појавио један младић који се, пошто је разним чудесима стекао глас у народу, толико уобразио да је најпре почео да тврди како је пророк Илија. Како су му многи поверовали не постављајући питања, отишао је корак даље и стао да изјављује да је сам Христос — и преварио је толико света да је чак и један епископ по имену Руф клекнуо да му се поклони као Господу, што је била саблазан која га је касније стајала епископског чина. Неколицина браће причала нам је и да се баш у исто време на Истоку појавио други човек који је тврдио да је свети Јован. Кад се види како се лажни пророци ове врсте појављују на све стране, јасно је да не може бити далеко долазак Антихриста, који преко таквих личности већ припрема терен.

Али не могу да овде не испричам с каквом је препреденошћу ђаво у то исто време покушао да превари и самог Мартина. Једног дана, док се Мартин сам молио у својој келији, пред њим се појавила прилика која је стајала окупана и окружена блеском пурпурне светлости — до танчина смишљеним да тим лажним сјајем заслепи свакога ко погледа. На себи је имала царски плашт, на глави златну круну опточену драгим камењем, на ногама обућу обложену златом, а изгледала је тако спокојно и смешила се тако блиставо да је личила на све пре него на ђавола.

Нашавши се лицем у лице с том заслепљујућом појавом, Мартин је у првом тренутку остао затечен, и подуже нико није проговорио ни реч. На крају је тишину прекинуо ђаво: „Препознај, Мартине, ко то

стоји пред тобом! Ја сам Христос: пошто се спремам да сиђем на земљу, хтео сам да се најпре теби укажем.“

Мартин је и даље ћутао и ништа му није одговарао. Ђаво је тада навалио поново, још дрскије: „Мартине, зашто оклеваш да поверујеш кад ме гледаш рођеним очима? Ја сам Христос!“

Тада му је Мартин, кога је Свети Дух изнутра просветлио да схвати како пред собом има ђавола, а не Господа, одговорио: „Господ Исус никада није рекао да ће се вратити одевен у пурпур и с краљевском круном на глави. Ја никада нећу поверовати да је Христос дошао ако Га не видим у обличју и с ликом с којима је страдао, с крсним ранама на телу!“

У полумраку своје келије, пред ђаволом обавијеним пурпурном светлошћу, у краљевском плашту, златној обући и с круном од драгог камења, Мартин одговара: „Ја никада нећу поверовати да је Христос дошао ако Га не видим у обличју у коме је страдао, с крсним ранама на телу!“

Чим је чула те речи, прилика се у трену расплинула као дим, оставивши келију испуњену тако одвратним смрадом да није остало ни најмање сумње да је то заиста био ђаво. А да нико не би помислио да је ово измишљена легенда, одмах кажем да сам ову причу, управо овако како сам је испричао, чуо из уста самог Мартина.

Контекст приповедача: Врхунац књиге — Против Христа одевеног као цар

За многе историчаре и мислиоце ово XXIV поглавље — које је Мартин лично испричао Сулпицију Северу — најдубља је и најактуелнија страница целе биографије.

Обрати најпре пажњу на помен **Хиспаније** (данашњег Пиринејског полуострва): крајем IV века у иберијским провинцијама владало је снажно расположење смака света, толико да се један тамошњи епископ по имену Руф дао завести шарлатану који се издавао за Христа.

Али пре свега обрати пажњу **на одећу коју ђаво бира да би се издао за Исуса**: пурпурни плашт (*vestis regia*), дијадема од злата и драгог камења (*diadema*) и обућа прекривена златом (*calcei auro illiti*). Део по део, била је то свечана одора римских царева IV века! Како је Царство званично постајало хришћанско, многи епископи навикли на палате почињали су да замишљају Христа као царског монарха, пуног злата и земаљског тријумфа. Мартинов одговор пролази кроз векове као муња: Христос пун раскоши и моћи, одвојен од оних који пате и без рана Крста, јесте фалсификат. За Мартина, право Христово лице остаје лице оног сиромашног и промрзлог човека коме је пред капијама Амјена дао половину огртача.

ПОГЛАВЉЕ XXV

Ауторова посета светом Мартину: Епископ који је опрао ноге свом биографу

Ја сам, наиме, већ дуго слушао о Мартиновој вери, начину живота и унутрашњој снази и носио сам у себи силну жељу да га лично упознам; зато сам с огромном радошћу кренуо на пут, нарочито да бих га посетио. А пошто сам већ гајио жељу да напишем његов животопис, искористио сам прилику да део ствари питам њега самог — онолико колико ми је његова скромност допуштала да питам — а остало сам прикупио од оних који су тим догађајима присуствовали или су за њих знали из прве руке.

Тешко је и поверовати с каквом ме је понизношћу и топлином тада дочекао! Био је искрено ганут и пун радости у Господу кад је видео да га толико поштујемо да смо на пут кренули намерно, само да бисмо га видели. Јадан ја, грешник — готово ме је стид да то причам! — пошто нам је указао част и позвао нас за своју трпезу, сам ми је пре обеда полио воду на руке; а предвече је сам клекнуо да нам опере ноге! Нисам имао храбрости ни да одбијем ни да га спречим: у њему се наметао тако велик морални ауторитет да ми се чинило да би непослушност била готово тежак преступ.

Предвече у Мармутјеу, остарели епископ Мартин клечи на каменом поду да би својим рукама опрао од пута уморне ноге свог биографа и пријатеља, Сулпиција Севера.

У свим разговорима које је с нама водио говорио нам је само о једном: о томе како треба оставити варке овога света и терете овог живота да бисмо слободних руку и лака срца пошли за Господом Исусом. И изнова нам је, као најбољи живи пример наших дана, наводио великог Паулина — кога сам малочас поменуо — који је продао непрегледна имања да би пошао за Христом и био готово једини човек нашег нараштаја који је дословно испунио све што Јеванђеље тражи. У њега треба да гледамо, наглашавао је Мартин, његовим путем треба да идемо! Говорио је да наше време има огромну срећу што располаже живим доказом толике вере и храбрости: продавши све да би разделио сиромашнима, како је

Исус тражио, пребогат човек какав је Паулин показао је на делу да је могуће учинити оно што су сви сматрали немогућим.

А каква је чврстина, каква племенитост била у Мартиновим речима и разговору! Каква задивљујућа бистрина, с каквом је брзином и јаснођом тумачио најтежа места у Светом писму! Пошто знам да су многи према томе скептични — и сам сам гледао људе како се мрште чак и кад сам им то ја причао — кунем се Исусом и вером коју делимо да никада у животу ни из чијих уста нисам чуо толико мудрости, толико оштроумности, нити тако јасан и тако чист говор. Истина, поред Мартинове моралне величине, хвалити начин на који је говорио изгледа готово ситница; али ипак је за чудо да човеку који никада није похађао велике школе није недостајао ни тај дар.

> **Контекст приповедача: Када посета промени живот онога ко пише**
>
> У овом поглављу сам **Сулпиције Север** улази у причу у првом лицу! Између **394. и 396. н. е.** Сулпиције — тада млад удовац из веома богате аквитанске породице, школован у праву и беседништву у Бордоу — отпутовао је у Тур да упозна старог епископа Мартина (који је тада већ имао око 60 или 80 година).
>
> За једног римског аристократу, стићи с пута и видети како домаћин — и то још поштовани епископ — клечи на поду да му скине прашину са сандала и опере ноге (посао резервисан за најниже робове!) био је унутрашњи потрес који му је заувек променио живот: по повратку кући, и Сулпиције је напустио јавну каријеру да би на свом поседу Примулијак основао верску заједницу.
>
> Обрати пажњу и на страсну одбрану Мартинове памети коју Сулпиције предузима: елитистички епископи Галије гледали су на њега с висине зато што је био *homo illiteratus* — „човек без школе“, то јест бивши војник одрастао по касарнама, који није учио класичну реторику у великим римским школама. Сулпиције, један од најблиставијих писаца свог времена, сматра за потребно да се читаоцима закуне да никада није

> чуо никога да се изражава с толико јасноће, чистоте језика и дубине као тај стари војник!

ПОГЛАВЉЕ XXVI

Унутрашњи портрет: Ковачки наковањ и стрпљење са сопственим свештеницима

Ова књига се ближи крају и време је да је закључим — не зато што о Мартину више нема шта да се каже, него зато што се ја сам, попут оних лоших песника који остану без даха у завршници дела, осећам скрхан величином теме.

Јер ако се видљиви догађаји његовог живота још и могу, како-тако, преточити у речи, његов унутрашњи живот, његова тиха свакодневица и оно срце непрестано везано за Бога — кажем то сасвим отворено — нема тих људских речи које би их описале. Она спокојна и уравнотежена постојаност у постовима, она издржљивост у ноћима пробдевеним у молитви као да је дан, без иједног минута протраћеног далеко од службе Богу, без препуштања лењости и без губљења у световним пословима, уз храну и сан сведене на најнужнију меру, тек толико да се тело држи на ногама — признајем без претеривања да ни сам Хомер, како се то обично каже, кад би се вратио из света мртвих, не би умео да све то прикаже како заслужује; толико Мартинов живот превазилази оно што може да стане у једну књигу.

Није пролазио ни један једини сат, ни кратак тренутак, а да се није молио или био задубљен у читање; штавише, чак и док је читао или имао какав други посао у рукама, никада није одвајао срце од молитве. Подсећао је на онај уобичајени покрет ковача који, док обликују усијано гвожђе, с времена на време лако ударе по празном наковњу да одморе руку а да не изгубе ритам: тако се и Мартин, чак и кад је изгледало да је заузет другим пословима, у себи непрестано молио.

Какав изузетан и светао човек, неспособан за претварање или злобу! Никада никога није осуђивао, никада није узвраћао истом мером ономе ко му је чинио зло. Стекао је толико стрпљење пред увредама да су му, иако је био епископ епархије, чак и клирици најнижег ранга често некажњено ускраћивали поштовање: никада због тога ниједног није уклонио с његовог места нити је престао да се према њима опходи са свом љубављу.

> **Контекст приповедача: Ритам наковња и увреде у сопственој цркви**
>
> Ово поглавље оставља нам једну од најлепших слика античке књижевности: **ковачки наковањ** (*incus fabrorum*). У старим ковачницама (а до пре сасвим кратког времена и у традиционалним радионицама!), док би ковач клештима окретао комад гвожђа у огњишту, пуштао би чекић да слободно и ритмично куцне право по гвожђу наковња, да не прекине ритам руке. За Сулпиција, молитва код Мартина није била засебан посао: била је стални откуцај срца усред целог живота.
>
> А ко су били ти „клирици најнижег ранга“ (*infimi clerici*) који су вређали Мартина у његовој сопственој епархији у Туру а да их он није кажњавао? Најчувенији случај (који је Сулпиције касније испричао у својим *Дијалозима*) био је случај младог свештеника по имену **Брикције** (*Brice*), који се наглас ругао Мартиновим вићењима и његовој сиромашној одећи. Када су огорчени монаси затражили од епископа да га избаци, Мартин је само одговорио: *„Ако је Христос трпео Јуду, зашто ја не бих трпео Брикција?“* — и додао да ће се Брикције једног дана покајати и наследити га на месту епископа Тура, што се заиста и догодило већ 397. године!

ПОГЛАВЉЕ XXVII

Закључак: Светло лице и одговор завидљивим епископима

Нико никада није видео Мартина да плане, нико га није видео ван себе, скрханог тугом или како се кида од смеха: увек је био исти спокојан човек, с тако светлом радошћу на лицу да је изгледало како већ живи с оне стране људског стања. На уснама му је било само Христово име; у његовом срцу није било места ни за шта осим доброте, мира и саосећања. Често је чак и плакао због грехова оних који су га иза леђа оговарали на сва уста и који су га, док је он мирно живео у свом куту не чинећи никоме зла, уједали отровним гујиним језицима.

Истина је да смо и сами упознали неке од тих људи пуних зависти према његовом животу и његовој честитости — свет који није подносио да у Мартину гледа врлине којих сам нема, нити има храбрости да их опонаша. А најтужније и најсрамније — тешко је то и написати! — јесте то што су ти малобројни прогонитељи готово сви били епископи! Али не вреди овде наводити њихова имена, ма колико лајали око нас: сасвим је довољно да се, ако неко од њих прочита ове странице и препозна се у њима, добро постиди; јер ако стане да виче и побесни, сам ће признати да смо говорили о њему — а можда смо заправо мислили на неке друге!

Уосталом, ако се нађе људи тог соја који ће замрзети и нас зато што бранимо човека какав је Мартин, то непријатељство примамо као част. Потпуно сам сигуран да ће ова књижица обрадовати све честите људе искрене вере. Што се осталих тиче, ако неко ове странице буде читао са злом вољом и неверицом, нека сам изађе на крај са својом савешћу. Моја је савест сасвим мирна: ову књигу сам написао покренут једино извесношћу онога што сам испитао и

љубављу према Христу, изнео сам добро проверене чињенице и рекао истину. И чврсто се надам да Бог чува награду не само за онога ко ову причу прочита, него пре свега за онога ко допусти да га она дотакне и ко поверује.

> **Контекст приповедача: Књига написана да одбрани човека који је још био жив**
>
> Стигли смо до последњег реда дела Сулпиција Севера — и ту нас чека једна изванредна чињеница: када Сулпиције одлаже перо на крају овог XXVII поглавља, у првим месецима **397.** године, **свети Мартин је још био жив!**
>
> Зато ова завршна поглавља говоре о њему као о живом савременику: књига је настала као страсна одбрана Мартина од световних епископа Галије, који су га презирали по ходницима власти. Запази фину иронију завршног убода — достојну великог судског адвоката: Сулпиције не наводи име ниједног завидљивог епископа, како би се онај међу њима који, читајући књигу, јавно протестује, сам препознао пред целим светом!

Шта се потом догодило: Смрт светог Мартина и порекло 11. новембра

Зашто се књига Сулпиција Севера завршава а да не приповеда о смрти светог Мартина? Из најједноставнијег могућег разлога: када је рукопис био готов и послат у Дезидеријеву кућу, у пролеће или лето 397. године, Мартин је још пешачио друмовима Галије.

Крај његовог пута био је, међутим, сасвим близу — а испричао га је нешто касније сам Сулпиције Север у три незаборавна писма (*писма Еузебију, ђакону Аурелију и својој ташти Басули*).

Крајем октобра или првих дана новембра те исте **397.** године, већ веома истрошен годинама, Мартин је сазнао да су се свештеници парохије **Канд** (данас *Candes-Saint-Martin*, на ушћу реке Вијене у Лоару) међусобно завадили. Веран свом начелу да ниједан сукоб не оставља неизглађен, одмах је кренуо на пут да их измири.

Пошто је успео да помири кандски клир, и кад се већ спремао да се врати у свој вољени манастир Мармутје, изненада је осетио да га снага издаје, оборен веома јаком грозницом. Ученици су, обливени сузама, окружили његов лежај: *„Оче, зашто нас остављаш? Коме нас предајеш, овако осиротеле? Грабљиви вуци навалиће на твоје стадо!“* Растрзан између жеље да најзад оде к Богу и жалости што своје монахе оставља незаштићене, Мартин је тада изговорио једну од најчувенијих реченица свог живота: **„Господе, ако сам твом народу још потребан, не одбијам труд (*non recuso laborem*); нека буде воља твоја.“**

У последњим данима грознице није пристао чак ни да му под тело подметну обичну сламарицу: хтео је да умре опружен на леђима, на земљи, на слоју **пепела и на грубој покајничкој туници**,

говорећи ученицима: *„Хришћанин не треба да умре друкчије него на пепелу.“* Када су свештеници хтели да га мало окрену на бок како би му олакшали телесне болове, замолио их је: *„Пустите ме, браћо, пустите ме да гледам више у небо него у земљу, да би се мој дух већ привикавао на пут којим ће поћи ка Господу.“* У самим последњим тренуцима, осетивши да ђаво стоји крај њега, супротставио му се последњи пут: *„Шта ћеш ти овде, свирепа звери? У мени нећеш наћи ништа своје, проклетниче: примиће ме Аврамово наручје!“* И тако је отишао у миру, **8. новембра 397.** године.

Тело је лађом превезено уз Лоару до града **Тура**, у пратњи невиђеног мноштва — Сулпиције приповеда да је само монаха било близу две хиљаде, не рачунајући безбројне посвећене жене и целокупно становништво варошица и села, које је ишло обалама певајући псалме док је барка пролазила.

Новембарско јутро 397. године на Лоари: барку која превози тело светог Мартина од Канда до Тура прате, на обе обале, хиљаде монаха и народа с бакљама у рукама, под златном светлошћу „лета светог Мартина“.

Свечана сахрана у Туру обављена је три дана касније, **11. новембра 397.** године. Управо се тај датум — дан када је Мартиново тело спуштено у земљу на прагу европске зиме, у доба када су се завршавали пољски радови, у подрумима се пробало младо вино и пекло сезонско кестење — заувек урезао у памћење целе Европе као **Дан светог Мартина**.

О овом илустрованом дигиталном издању

Ово издање на савременом српском језику доноси, у целини, течно и приступачно, изворно латинско дело **Сулпиција Севера**, *De vita beati Martini* (*Patrologia Latina*, том 20, изд. J. P. Migne, 1845 / Wikisource).

Поред савремене верзије свих 27 поглавља и посветног писма Дезидерију, књига садржи 14 илустрација (једну историјску карту и 13 историјских слика) и приповедачеве белешке о историјском, друштвеном, географском и духовном контексту краја IV века.

Српски превод сачињен је према савременом португалском издању *A Vida de São Martinho* и објављује се под истом лиценцом.

Лиценца изворног текста са Викизворника (Wikisource): Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported / GNU FDL.